

STOCKHOLMS UNIVERSITET

Institutionen för socialt arbete

– Socialhögskolan

Magisterprogrammet med inriktning mot barn, ungdom och familj

VT-2004

”Resan hem”

**– Sex socialsekreterare berättar om hur det är att
utreda barn**

D- Uppsats, 10 poäng

Författare: Zara Kvist

Handledare: Ann Palm, FoU - Nordväst

”Resan hem”
– Sex socialsekreterare berättar om hur det är att utreda barn

Zara Kvist

Abstrakt

Syftet med uppsatsen var att undersöka socialsekreterares upplevelse av hur det är att arbeta med barnavårdsutredningar inom socialtjänstens barn och ungdomsgrupper. Vidare på vilket sätt socialsekreterarna påverkades känslomässigt, såväl professionellt som privat av sitt arbete. Undersökningen ville även visa på vilket sätt socialsekreterarna hanterade att de påverkades av sitt arbete. I denna undersökning medverkade sex socialsekreterare från Storstockholms nordvästra kommuner. Frågeställningen undersöktes med hjälp av en kvalitativ metod. Socialsekreterarna gav en bild av att de strävade efter att kunna lämna jobbet kvar på jobbet då de annars påverkades av det även privat. Socialsekreterarna gav vidare en bild av att ha utarbetat strategier för att lyckas med detta.

Nyckelord: Socialsekreterare, barnavårdsutredningar, strategier

Innehållsförteckning

	Sida
Kapitel 1: Inledning	5
Uppsatsens bakgrund och problemformulering	5
Barnvårdsutredningens arbetsgång	6
Tidigare forskning	7
Uppsatsens disposition	8
Kapitel 2: Syfte, problemställningar och frågeställningar	9
Uppsatsens syfte	9
Uppsatsens frågeställningar	9
Definitioner	9
Kapitel 3: Teoretisk referensram	10
Socialarbetarens handlingsutrymme, byråkratiska roll och makt	10
Handlingsperspektivet	10
Det gräsrotsbyråkratiska perspektivet	10
Det sociala arbetets makt och vanmakt	11
Det sociala arbetets professionalitet, roller och hinder	12
Socialarbetarens olika roller	12
Hinder i det sociala arbetet	13
Professionalitet	14
Känslor kopplade till socialsekreterarrollen	15
Att vara utbyttbar	15
Ångest och stress	16
Sammanfattning	17
Kapitel 4: Metod	19
Datainsamling	19
Litteratursökning	19
Urval och tillvägagångssätt	19
Undersökningsinstrument	20
Databearbetning	20
Etiska överväganden	21
Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	21
Kapitel 5: Resultat	23
Presentation av respondenterna	23
Karin	23
Natalie	23
Ulla	24
Janet	24
Monica	24
Lars	24
Sammanfattning	24
Tema 1: Det svåra	25
Lite jobbigt att leva med	25
Att ha is i magen	26
Sammanfattande analys av tema 1	27

Tema 2: Hantera det svåra	28
Måste få vara ledig i huvudet	28
Att gå hem då man går hem	31
Sammanfattande analys av tema 2	33
Kapitel 6: Analys	34
Avstängningsförmåga och strategier	34
Utredarrollen	36
Känslomässig byråkrati	37
Sammanfattning	39
Kapitel 7: Diskussion och fortsatt forskning	40
Dramatiken	40
Mellan makt och hjälp	41
Det svåra, det tunga, det mörka	41
Referenser	42
Bilagor	45

Kapitel 1: Inledning

I det första kapitlet presenteras först uppsatsens bakgrund och därefter uppsatsens disposition. I bakgrunden kommer det att framgå vilket som är uppsatsens problemområde och varför detta är ett viktigt ämne. Barnavårdsutredningens arbetsgång och tidigare forskning kommer att redogöras för i detta kapitel. Vidare kommer det i uppsatsens disposition framgå hur uppsatsen är upplagd så att läsaren lätt kan följa med genom alla undersökningens delar.

Uppsatsens bakgrund och problemformulering

Att utreda barn som far illa är för dem som arbetar inom socialtjänstens barn och ungdomsgrupper en del av deras vardagliga arbete. Under hösten 2002 sände Sveriges television det samhällskritiska programmet Uppdrag granskning, där de granskade ett omhändertagande av ett barn till förståndshandikappade föräldrar. I programmet talade man om att utredningen som gjorts kring föräldrarnas förmåga var bristfällig. Som TV-tittare fick man sig förstått att detta var en mycket dåligt gjord utredning av en oprofessionell socialsekreterare. Jag kände med föräldrarna men också för den socialsekreterare som gjort utredningen. Hur upplevde hon TV-programmet? Uppdrag granskning gjorde sedan en programserie på tre delar som gick under namnet ”Vad är det för fel på socialen”, under hösten 2003. Även här gav man en bild av socialsekreterare som brister i sin professionalitet och som klart gjort fel vid utredningsarbete.

Då jag började skriva på denna uppsats hade jag själv aldrig arbetat på socialtjänsten, därför började jag fundera kring hur det är att arbeta med barnavårdsutredningar. Därför ställde jag mig själv frågor som; Hur tänker man som socialsekreterare kring sin roll och sitt uppdrag? Påverkas man känslomässigt av sitt arbete?

Att arbeta på en barn och ungdomsgrupp med att utreda barn som far illa anses vara ett svårt och tungt arbete inom det sociala fältet, det anses också vara smärtsamt för socialsekreteraren. (Börjeson & Håkansson, 1990, Claezon & Larsson, 1985, Fridh & Norman, 2000, Persson, 1984). Detta framgår då man läser om ämnet att omhändertata barn och barnavårdsutredningar. Problemområdet barn som far illa är i sig ett område fyllt med trauman och känslor. När man arbetar med barn som far illa möter man barn som blir misshandlade, vanvårdade, utsatta för sexuella övergrepp med mera. Barn med problem och en problemfylld vardag väcker känslor. Barn är på grund av sin ålder och mognad extra utsatta och har svårare än vuxna att göra sig hörda, barn är skyddslösa. Jag tänker att när man jobbar med barn som är så här skyddslösa och arbetet handlar om barn och deras bästa kan det komma att kännas extra svårt att veta om man handlar rätt. Hur vet man att man gjort det bästa för barnet, då forskningen inte är överens kring vad som är bäst för barn. Detta måste leda till att man som socialsekreterare vid något tillfälle tvivlar på det egna handlande och sin roll? Därför undrar jag om den enskilde socialsekreteraren anser att barnavårdsutredningar påverkar dem som professionella och/eller som privat personer, i så fall på vilket sätt?

Barn är en av de grupper som anses vara extra utsatta. Är det så att om man arbetar med en grupp som är extra utsatt så gör det jobbet extra svårt? Är det problemområdet

som avgör om ett arbete inom det sociala fältet är tungt och svårt, eller finns det andra faktorer. Vilka är i så fall dessa faktorer? På vilket sätt påverkar det professionella förhållningssättet ens syn på vad som är ett svårt arbete och inte?

Det har skrivits många böcker om barnavårdsutredningar. Mycket handlar givetvis om barnen men en del om socialsekreterarna. Allt som har skrivits är inte av vetenskaplig karaktär men kan i sig ha ett värde. En sådan bok är Håkansson och Stavnes (1983) bok, *"Jag känner mig så himla osäker..."*, där de undersökt fyra svåra barnavårdsärenden, i syfte att lyfta fram socialarbetaren. De vill genom detta öka förståelsen för hur det är att arbeta med svåra mänskliga förhållanden. I deras studie dras slutsatser som att det inom det sociala arbetet inte finns någon egentlig metodik utan att socialarbetaren använder sitt förhållningssätt då hon arbetar med ett problem. Vidare konstaterar de att de undersökta socialsekreterarna inte hänvisar till lagen då ett ärende aktualiseras. Nämnas bör att denna studie är gjord för 20 år sen och att den är gjord på fyra barnavårdsärenden. Därför är det svårt att säga att den är representativ och att den stämmer med dagens socialarbetare. Efter att ha läst denna bok väcks dock frågor såsom, hur man som socialsekreterare använder sig av sin person i arbetet och hur tydlig gränsen mellan det professionella och det privata är för socialsekreterare.

Den forskning som gjorts på området kring socialarbetares känsloupplevelser, som jag kommer att redogöra för längre fram i detta kapitel, menar att det är ett svårt arbete att utreda barn och att man måste underlätta detta arbete för socialarbetaren genom kontinuerlig handledning och teamarbete. Denna forskning är från början av åttitalet och nittitalet. Idag har socialsekreterare handledning och i de flesta kommunerna arbetar man två och två vid svåra barnavårdsutredningar. Innebär detta att barnavårdsutredningarna underlättats för socialsekreterarna? Är det så att man idag inte påverkas lika mycket känslomässigt av sitt arbete i och med att handledning och teamarbete numera finns? Har handledningen gjort att man som socialsekreterare inte "bär omkring" på sina klienter även på sin fritid? Eller är det så att man även nu har svårt att släppa sitt arbete, vad beror i så fall detta på?

Uppsatsens problemområde griper alltså kring ämnet; vad innebär det att arbeta med barnavårdsutredningar och hur påverkas man som socialsekreterare, professionellt och privat av sitt arbete och vidare hur man iså fall hanterar detta.

Barnavårdsutredningens arbetsgång

För att förstå problemområdet måste man veta lite om vad en barnavårdsutredning är. Därför kommer jag kort redogöra för detta.

Det är allas ansvar att se till att barn inte far illa i Sverige (Fridh & Norman, 2000). Enligt 14 kapitlet 1 § Socialtjänstlagen, förkortad SoL, uppmanas alla som misstänker att ett barn far illa att anmäla detta till socialtjänsten (Bergstrand, 2001). De som genom sitt arbete får vetskap om att ett barn far illa är skyldig att anmäla det de vet eller misstänker till socialtjänsten (a.a.). Det är då socialtjänstens skyldighet att ingripa (Fridh & Norman, 2000). Socialtjänsten har också en skyldighet att värna om barnets rätt till sina föräldrar och stötta barnet så att det kan växa upp under goda förhållanden i sitt hem tillsammans med sin familj (a.a.). För att ta reda på ett barns hjälpbehov gör man en utredning enligt 11 kapitlet 1 § SoL (Bergstrand, 2001). Det är

mycket få utredningar som leder till att barn omhändertas och skiljs från sin familj (Fridh & Norman, 2000).

Då det kommit till socialtjänstens kännedom att ett barn misstänks fara illa ska en utredning inledas utan dröjsmål (Fridh & Norman, 2000). Utredningen ska genomföras snabbt och vara klar inom fyra månader. Då man gör en utredning om huruvida ett barn far illa i hemmet får man till skillnad från vid andra utredningar, kontakta utomstående mot föräldrarnas vilja. En utredning får dock inte vara mer omfattande än omständigheterna kräver. En utrednings mål är att få fram en så bra bild som möjligt av barnets situation så att man kan ta ställning till om det finns skäl att gå in med stöd eller ingripa mot föräldrarnas vilja. Utredningar ser olika ut i olika kommuner och är inte standardiserad. Ibland händer det att man på socialtjänsten anar att det inte står rätt till i en familj men då man inte har belägg för det kan man inget göra (a.a.).

Socialtjänstlagen ställer långtgående men ganska allmänt hållna krav på kommunerna när det gäller social barnavård (Lundström, 2000). Det ges inga ledtrådar i lagstiftningen om hur kommunerna ska behandla barnen, ungdomarna och deras föräldrar som blivit aktuella för en utredning. Detta leder till att kommunerna och där av socialsekreterarna har ett stort handlingsutrymme i sin lagtolkning (a.a.).

Tidigare forskning

Under denna rubrik kommer delar av den forskning som är gjord på ämnet barnavårdsutredningar att presenteras. De flesta böckerna eller avhandlingarna i ämnet barnavårdsutredningar fokuserar på barnet av naturliga skäl. Dessa kommer jag inte att redogöra för här då jag inte anser att det faller under problemområde. Den forskning som presenteras nedan fokuserar således på socialsekreteraren och barnavårdsutredning. Vidare är fokus på svensk forskning. Detta för att det varit svårt att hitta internationell forskning som faller inom problemområdet.

I det sociala arbetet finns många hinder (Claezon, 1987). Dessa hinder kan bero på socialarbetarens personliga förhållande och klienternas problematik men det beror inte enbart på detta, andra hinder som spelar in är bland annat tidsbrist, organisatoriska problem och brist på resurser (a.a.). Även Sunesson (1981) konstaterar att det finns hinder i det sociala arbetet. Han hänvisar till samma hinder som Claezon men konstaterar också att det finns ett psykologiskt hinder hos socialsekreteraren som inte är tillräckligt utrett (a.a.). Detta psykologiska hinder undersöker bland annat Börjeson och Håkansson (1990) på. De har intervjuat 342 socialsekreterare om deras arbete med barnavårdsutredningar. Deras undersökning är mycket omfattande och den är gjord med en socialpsykologisk ansats. De kommer bland annat fram till att barnavårdsärenden kan vara mycket smärtsamma för en socialsekreterare (a.a.).

Socialsekreteraren har möjlighet att själv påverka sitt arbete och dess resultat menar Claezon och Larsson (1985), detta gör de genom att ha ett aktivt eller passivt förhållningssätt till klienterna, detta kommer att beskrivas närmre i kapitel 3. I sin studie, *Det svåra valet - Socialsekreterarens nyckelroll vid omhändertagande av barn*, har de undersökt 183 barnavårdsärende i Umeå kommun. De har studerat aktmaterial

och intervjuat socialsekreterarna som varit kopplade till ärendena för att se vilken roll socialarbetaren har i barnavårdsärenden.

Oxenstierna (1997) har gjort ett gediget arbete och bland annat studerat socialsekreterares upplevelser av påfrestningar i klientarbetet, utifrån ett organisationsperspektiv. Oxenstierna har valt att inte undersöka om socialsekreterarnas personliga förhållande påverkar arbetet och hur de påverkas av sitt arbete. Han konstaterar dock att klienternas situation kan ha en avgörande betydelse för socialsekreterarnas upplevelser av påfrestning i arbetet, exempelvis kan det vara så att incest och barnmisshandel och arbetet med mycket små barn kan vara extra svårt. Andersson (1991) har intervjuat socialsekreterare som arbetar med barn i åldrarna 0-3 år. Här har hon velat göra en beskrivning av vad socialsekreterarna faktiskt gör, tänker och känner i förhållande till aktuella barn och deras familjer. Denna bok är en beskrivning av barnavårdsärenden utifrån hur man kan göra arbetet bättre för barnen. Det hade dock varit intressant att knyta Anderssons resultat till olika teorier vilket hon inte gör, hon väljer att göra en beskrivning.

Många författare menar att arbetet som socialsekreterare i en barn och ungdomsgrupp är ett komplicerat och svårt arbete (Börjeson & Håkansson, 1990, Claezon & Larsson, 1985, Fridh & Norman, 2000, Persson, 1984). McMahan (1998) har undersökt barnavårdsutredare och kommit fram till att samhället anser deras arbete vara nödvändigt samtidigt som man "klankar ner" på det. Han kommer bland annat fram till att de socialsekreterare som undersökts sällan känner av att de lyckats och att de sällan får se några goda resultat av sitt arbete. De socialsekreterare han undersökt har dock minst en berättelse där det gått bra för klienten som ger dem hopp om att alla klienter kan få ett gott liv (a.a.). I övrigt handlar denna undersökning mest om hur arbete på socialtjänsten är konstruerat.

Jag menar att mycket av den tidigare forskning som gjorts på socialsekreterare och deras upplevelser av sitt arbete, konstaterar att det är så att man påverkas känslomässigt av sitt arbete. Dock har det inte klargjorts på vilket sätt det påverkar socialsekreterarna i deras profession och i deras privata livssfär. Vidare har man inte undersökt hur socialsekreterarna hanterar de känslor som väcks i arbete.

Uppsatsens disposition

Uppsatsen är upplagd så att jag först redogör för mitt problemområde och uppsatsens bakgrund. Efter det har jag valt att redogöra för den tidigare forskning som finns i ämnet. Sedan går jag vidare och beskriver mitt syfte, mina frågeställningar och definitioner. På detta följer de teorier som kommer vara till hjälp vid analysen. Därefter kommer ett metodavsnitt, där tillvägagångssättet för undersökningen beskrivs. Jag har valt att göra en kvalitativ studie. Det empiriska materialet redovisas i påföljande kapitel i form av några utvalda centrala teman. Avslutningsvis analyseras det empiriska materialet med hjälp av den teoretiska referensramen. Uppsatsen avslutas med en diskussion som tar fasta på de tankar och funderingar som har väckts hos mig under arbetets gång.

Kapitel 2: Syfte, problemställningar och frågeställningar

I detta kapitel kommer jag att redogöra för undersökningens syfte och frågeställningar. Här definieras också viktiga begrepp i uppsatsen.

Uppsatsens syfte

I denna undersökning står socialsekreterarnas egna upplevelser i fokus. Syftet med uppsatsen är att undersöka vad det innebär för socialsekreteraren att arbeta med barnavårdsärenden och om socialsekreterare påverkas känslomässigt, såväl professionellt som privat av sitt arbete. Vidare är syftet att undersöka hur socialsekreterare i så fall hanterar att de påverkas av sitt arbete.

Uppsatsens frågeställningar

Utifrån syftet blir uppsatsens frågeställningar:

- Vad innebär det att som socialsekreterare på en barn och ungdomsgrupp arbeta med barnavårdsärenden?
- Påverkas socialsekreterare känslomässigt av sitt arbete och upplever de att de påverkas som professionella och/eller som privat personer av sitt arbete?
- Hur hanterar socialsekreterare de känslomässiga påfrestningar arbetet med barn kan innebära för dem?

Definitioner

Barnavård eller *social barnavård* är en föråldrad term (Lundström, 2000). Det är dock svårt att hitta ett begrepp som lika bra täcker in den kommunala verksamhet inom individ och familjenämnder som riktar sig mot barn och ungdomar som far illa eller som befinner sig i riskzon (a.a.). Därför kommer jag i denna uppsats benämna den verksamhet som bedrivs inom individ och familjenämnder som barnavårdsutredningar.

Jag har valt att liksom Näsman (1992) använda begreppen socialarbetare och *socialsekreterare* synonymt. Då jag använder dessa begrepp i min undersökning menar jag anställda inom socialtjänstens barn och ungdomsgrupper, med någon form av klientkontakt, som styrs av Socialtjänstlagen. För enkelhetens skull kommer jag i denna undersökning att generellt benämna respondenter som hon/henne då de flesta av dem jag undersökt är kvinnor.

Jag har för enkelhetens skull valt att i denna uppsats benämna de enheter som mina respondenter arbetar inom som *barn och ungdomsgrupper*. Olika kommuner har olika betäckning för enheterna och det är inte rimligt att skriva ut dessa. Det som jag menar med barn och ungdomsgrupper är att det inom enheten bedrivs kvalificerat socialt utredningsarbete kring barn, som kommit till socialtjänstens kännedom.

Kapitel 3: Teoretisk referensram

I den här delen lyfts de teoretiska perspektiv fram som är relevant för undersökning. Perspektiven presenteras under rubriker som är: Socialarbetarens handlingsutrymme, byråkratiska roll och makt; Det sociala arbetets professionalitet, roller och hinder; och Känslor kopplade till socialsekreterarrollen. De presenterade perspektiven kommer sedan att användas i analys delen.

Socialarbetarens handlingsutrymme, byråkratiska roll och makt

Handlingsperspektiv

Handlingsanalysen utgår ifrån att människan orsakar förändringar i sin omgivning, de både kan och försöker skapa dessa förändringar och de är ansvariga för huruvida handlingarna följer vissa normer, det vill säga för huruvida de handlat som de bör (Berglind, 1995). Detta får stor betydelse när det gäller vilken roll andra människor spelar i vår privata värld och hur vi reagerar på dem. Resultatet av en handling beror på två faktorer. Den ena handlar om individen och den andra om miljön. Faktorerna som handlar om individen delas in i en makt- och kompetensfaktor respektive en motivationell faktor. Den förstnämnda, makt- och kompetensfaktorn, handlar om att kunna och beror på de yttre omständigheterna och den egna förmågan. Den sistnämnda, den motivationella faktorn, handlar om att försöka och att anstränga sig. För att uppnå önskat resultat måste man kunna och också försöka. I begreppet kunna ingår dock, förutom kompetens och yttre möjligheter, även vad personen anser sig få göra, vad han eller hon bör göra (a.a.).

Ibland måste vi handla på ett visst sätt för att vi av en eller annan anledning känner oss tvingade till det (Berglind, 1995). Detta för att rädda ansiktet eller handla utifrån vissa normer eller bestämmelser. Vi försöker kanske själva rättfärdiga handlingen efteråt, fast än vi i andras och kanske även i våra egna ögon, har handlat fel (a.a.). Att handla efter normer och regler som man inte själv helt ställer sig bakom är ibland en del av gräsrotsbyråkratens vardag, det gräsrotsbyråkratiska perspektivet presenteras härnäst.

Det gräsrotsbyråkratiska perspektivet

I det föregående stycket framgick det att vi människor ibland handlar på ett sätt vi själva inte helt ställer oss bakom. Gräsrotsbyråkraten kan utifrån sin roll hamna i sådana situationer. Socialsekreteraren är en representativ gräsrotsbyråkrat.

Gräsrotsbyråkraten har direktkontakt med medborgarna i sitt dagliga arbete och har avsevärd handlingsfrihet i utförandet av sina uppgifter (Johansson, 1997). Handlingsutrymmet består av att fatta beslut om den service som klienten ska erhålla, göra bedömningar, samt vid behov ifrågasätta och omdefiniera klientens krav och behov. Handlingsfriheten är dock inte ovillkorlig utan styrs till viss del av den organisation byråkraten arbetar inom. Det finns dock begränsningar i deras handlingsutrymme som beror på arbetsuppgifternas karaktär och organisationens

utformning och för att gräsrotsbyråkraten befinner sig längst ner i den offentliga myndighetsorganisationens hierarki.

Gräsrotsbyråkraten känns lättast igen genom dess arbete med och relationen till klienter. Klienternas egenheter påverkar byråkratens dagliga arbete. Relationen mellan klient och gräsrotsbyråkrat omges och bestäms till viss del av den organisation som gräsrotsbyråkraten arbetar inom. På detta vis har byråkraten en dubbelroll. Klienten ser saken från sitt perspektiv och kräver att bli behandlad individuellt efter de behov denne har, medan organisationen kräver att klienten inte ska behandlas som individ, utan som ett ärende. Enligt organisationen måste individen bli en klient som i sin tur blir ett ärende.

Den relation gräsrotsbyråkraten har med sin klient har dubbel karaktär. Den är både en relation mellan två människor och en relation mellan organisation och klient. Gräsrotsbyråkraten kommer att utgöra ett obyråkratiskt element i den byråkratiska organisationen. Det finns en inbyggd konflikt i att vara gräsrotsbyråkrat, detta är konflikten mellan att vara organisationsrepresentant och människa. Med detta kommer avvägningar mellan personligt och byråkratiskt.

Gräsrotsbyråkraten kommer således att ha en ”gränsbryggande” roll. De har förstahandsuppgifter om klienten och kunskap om organisationens möjligheter. Denna dubbla roll är de ensamma om i organisationen och det är detta som är källan till deras makt. Gräsrotsbyråkratens makt är begränsad, särskilt uppåt i organisationen. Byråkratens makt riktas främst neråt i hierarkin, det vill säga mot klienten.

Gräsrotsbyråkraten har ett övertag då denne har de organisatoriska resurserna att belöna eller bestraffa klienten. Vidare är relationen viktigare för klienten än för byråkraten, då klienten är i behov av hjälp och det för denne är en unik relation. För gräsrotsbyråkraten är relationen rutinartad och klienten är en i mängden. Relationen mellan gräsrotsbyråkraten och klienten är ojämn då makt och beroendeförhållandet inte är jämnt (a.a.). Maktens fördelning mellan socialsekreterare och klient kommer att beskrivas mer i nästa stycke.

Det sociala arbetets makt och vanmakt

Gräsrotsbyråkratens makt består i att ha en överblick av den organisation de arbetar inom och av att de har en gränsbryggande roll mellan organisation och klient. Här beskrivs hur makten kan påverka den enskilde socialsekreteraren. Socialarbetarens yrkesroll medför makt och kontroll (Skau, 1993). I en professionell relation är makten ojämnt fördelad (Berglind, 1995). Där det finns makt finns det också ett motstånd mot makten (Hydén, 1988). Detta motstånd kan vara medvetet eller omedvetet. En maktrelation består av två parter, en som utövar makten och en som gör motstånd (a.a.). Vanmäktig är man då man inte kan fullfölja sina intentioner, när fysiska, psykiska eller sociala hinder står i vägen för det man vill göra i sitt liv (Näsman, 1992). Vanmakten kan bli en stark kraft som riktar sig inåt men även utåt mot andra mäktiga och vanmäktiga. Socialarbetarens vanmakt är mångsidig; vanmakt i relation till klienten och dennes livssituation, vanmakt i sin roll som hjälpare, vanmakt utifrån en svår arbetssituation. Den svåra arbetssituationen kan bestå i att dagligen möta människor med sociala problem och all den ångest som medföljer, vidare kan den svåra arbetssituationen bestå i arbetets organisering (a.a.).

Håkansson och Stavne (1983) har undersökt fyra familjevårdsärenden där de under utredningens gång intervjuat socialarbetaren. De har i sin studie velat lyfta fram socialarbetarens person. De har i sin studie riktat in sig på den fas i det sociala arbetet då allt är osäkert då socialarbetaren känner att den behöver göra något men inte vet vad. Författarna menar att detta stadie skapar en osäkerhet som är en känsla av intellektuell vanmakt. En del av denna osäkerhet är kopplat till tveksamheter inför den egna makten. Som socialarbetare kan man hamna i en position där man vet att man har makt, att man behöver den men att man inte vill använda den (a.a.).

Professionella hjälpare inom socialt arbete befinner sig mellan makt och hjälp (Skau, 1993). Makten består i myndighetsutövning som styrs av lagar och regler. Som hjälpare kan denna del av arbetet vara komplicerad att förhålla sig till. Hjälparen kan komma att utforma en strategi som innebär att dölja makten både i synen på sig själv och inför klienterna. Man vill framstå som den "rena" hjälparen. Detta är en farlig strategi eftersom makten alltid är närvarande inom socialt arbete (a.a.).

Det sociala arbetets professionalitet, roller och hinder

Socialarbetarens olika roller

En socialsekreterare har en mängd olika roller (Fridh & Norman, 2000). Hon är tjänsteman och myndighetsperson, hon är en del av en arbetsgrupp och hon är en människa med ett privatliv utanför socialtjänsten. Detta gör att en socialsekreterare möter människor på sitt egna personliga sätt (a.a.). Yrkesrollen präglas av många olika krav och förväntningar (Persson, 1984). Enligt Andenæs (1986) reglerar inte sociallagstiftningen socialarbetarens yrkesroll. Detta gör att socialarbetaren, beroende på vem den är och vilka klienter den har, kan växla mellan olika roller såsom förmyndare, kontrollant, stöttepelare med mera (a.a.). Detta gör att yrkesrollen har många inbyggda konflikter (Persson, 1984). Den dubbla rollen kan skapa oklarheter och osäkerhet hos både socialarbetaren och klienten (a.a.).

Det sociala arbetet är en process där socialarbetaren medvetet använder sig själv som ett instrument i klientarbetet, hon använder sin kunskap, inlevelse och sitt engagemang (Persson, 1984). Socialsekreteraren måste följa de lagar och regler som samhället ställt upp men hur mötet med människor ska ske är inte regelstyrkt, socialsekreteraren får fritt inom sin professionalitet agera i sina möten med klienter (Fridh & Norman, 2000). Möten med professionella hjälpare är som regel präglade med bestämda förväntningar (Berglind, 1995). Aktörerna i dessa institutionaliserade möten ser världen genom sina glasögon, där synfälten kan vara mer eller mindre begränsade. Mötena präglas av normer och rollfördelningar som kan delas av de deltagande eller inte. De normer och roller som etableras inom en organisation formar individens handlingsutrymme. Rollerna kan ibland vara oklara och kan innehålla motstridiga element, det vill säga ge upphov till rollkonflikt (a.a.).

Då barnvårdsutredningar är en uppgift inom det sociala arbetet som räknas som komplicerat och konfliktfyllt är det angeläget att man kan hålla isär tjänstemannarollen och behandlarrollen (Persson, 1984). I utredningssituationer är socialarbetaren en myndighetsrepresentant. Om kontakten tagits innan utredningen startat kan det vara smärtsamt när behandlarrollen byts ut och blir tjänstemannaroll,

detta rollbyte är en svår och plågsam omställning för båda parter. Då socialsekreteraren inleder en utredning måste hon ställa sig på barnets sida och jobba för barnets bästa. Att detta sker måste tydliggöras för föräldrarna så att de inte känner sig svikna. Att utreda och förbereda ett omhändertagande tar mycket kraft av socialsekreteraren varpå det inte är möjligt att samtidigt vara stöd för föräldrar och utreda barnets situation (a.a.).

I ett placeringsärende har socialsekreteraren en nyckelroll (Claezon & Larsson, 1985). Som socialsekreterare kan du välja att ha en aktiv eller passiv roll. Med aktiv roll menas att man tar tag i anmälan och gör något konkret, med passiv menas att man lägger en anmälan åt sidan och avvaktar. Om socialsekreteraren intar en aktiv roll tänker författarna sig att det är kopplat till om man har ett gott samarbete med kollegor och att beslut om omhändertagande inte tas av en person utan av flera. Den nyckelroll som socialsekreteraren har i barnavårdsärenden som visar på att hon själv påverkar ärendet och att hon har makt, kan dock inbjuda till en försvarsattityd. Denna attityd gör socialarbetaren passiv då hon genomsyras av tankar såsom att ”jag har ingen egentlig makt” eller ”det är fel på organisationen”. Passiviteten beror alltså delvis på en känsla av maktlöshet men också på motsägelsefulla delmoment i arbetsuppgifterna. Motsägelsefullheten beror på att socialsekreteraren fungerar som en samordnare som ska tillfredställa alla parter i ett barnavårdsärende, med olika intressen. Detta ska hon göra samtidigt som hon också bär med sig sina egna känslomässigt uppskakande upplevelser av ärendet. Författarna poängterar att oavsett om man intar en aktiv eller passiv roll i ett barnavårdsärende får det följderna för barnet. Att inte fatta ett beslut när det gäller barn är i sig ett beslut som kan få oanade följder för barnet (a.a.).

Hjälparrollen är en roll som socialarbetaren dagligen känner in på bara huden (Skau, 1993). Dock ger vardagen dem inte tillräckliga möjligheter att reflektera över denna roll, eftersom det dagliga arbetet ställer stora krav på handling. Den professionella hjälparrollen medför att man utsätter sig för förväntningar om att man ständigt ska befinna sig i handlingsberedskap. Detta är ett av många yrkesmässiga dilemman. För att kunna lära av egna och andras erfarenhet krävs eftertanke. Eftertanke krävs för att man ska kunna lära av misstag och kunna korrigera sitt handlande. Men eftertanken kolliderar ofta i vardagen med det akuta handlandet (a.a.). I denna del har det blivit tydligt att en socialsekreterare kan inta olika roller. De olika rollerna och växlandet mellan dem kan vara påfrestande för socialsekreteraren i dess arbete. Även yttre faktorer såsom hinder i socialt arbete som beskrivs nedan kan påverka socialsekreteraren.

Hinder i det sociala arbetet

Sunesson (1981) beskriver att det inte finns något normalt sätt att hantera ärenden på. Så fort ett ärende blir komplicerat, svårt och om ärendena väcker emotionella känslor handlägger socialsekreterarna ärendet på ett sätt de själva inte anser vara den normala gången. Sunesson har en tes om att det i det sociala arbetet finns en del hinder och resurser. Resurserna gör det möjligt att förverkliga en avsikt medan hindren förhindrar ens avsikt (a.a.). Hinder för en persons handlande, förutsatt att personen vill utföra handlingen, kan vara av olika slag (Berglind, 1995). De kan vara av inre eller yttre slag, av stabil eller instabil art, och de kan vara specifika eller generella. Exempel på stabila, yttre hinder är fysiska, institutionella, normativa och organisatoriska hinder,

medan bristande förmåga, anlag och karaktär är exempel på stabila inre hinder. Exempel på instabila yttre hinder är otur och som exempel på inre instabila hinder kan nämnas trötthet och tillfällig sjukdom (a.a.).

De hinder som finns i det sociala arbetet är främst yttre omständigheter såsom lagstiftning, samhällsapparaten, förvaltningsorganisationen, interna regler och samverkan mellan olika myndigheter (Sunesson, 1981). Vidare menar Sunesson att ett hinder kan vara en oklar ansvarssituation i arbetsgruppen. Detta menar han kan leda till osjälvständighet och att man som socialarbetare har en tendens att välja lösningar som är välbekanta och som därmed skapar en för kollegorna välkänd stämning, detta trots att en verkligt professionell bedömning kunnat leda till en annan bedömning. Mot slutet av sin studie kommer Sunesson fram till att han bortsett från ett hinder, det psykologiska. Detta psykologiska hinder handlar om hur socialarbetaren känner sig och hur den påverkas av att försöka uppfylla motstridiga krav oreflekterat. Det handlar också om att man ibland befinner sig i så stort kaos och så mycket rutinärenden att man som socialarbetare varken vågar eller orkar ta sig tid att tänka igenom situationen i stort. Sunesson konstaterar att de psykologiska hindren är en realitet i arbetet men att de tyvärr är oförstådda och oklara (a.a.).

Claezons (1987) undersökning visar att de flesta socialsekreterarna anser att barnvårdsärenden är det problemområde som är det mest påfrestande att arbeta med. På grund av olika hinder menar socialsekreterarna att de inte kan genomföra sitt arbete på ett för dem tillfredställande sätt. Claezon ser det som att socialsekreterarnas ambition kommer i konflikt med de givna förhållandena på arbetsplatsen (a.a.). Socialsekreterarnas arbetsuppgifter och ansvar är i regel oklart formulerade (Alalehto, 1996). Det är problematiskt att det sociala arbetet underordnas en byråkratisk organisationsstruktur där formella regler istället för professionella metoder blir styrande (a.a.). Hur det professionella förhållningssättet och dess metoder kan se ut och hur det styr socialsekreteraren beskrivs i nästa stycke.

Professionalitet

Professionell hållning är en strävan att i sitt yrkesutövande styras av det som gagnar klienten och inte att styras av de egna behoven, känslorna och impulserna (Holm, 2001). För att klara detta måste man acceptera att relationen mellan klient och hjälpare inte är jämlik och ömsesidig. Man måste också ha god självkännetdom och således vara medveten om de egna behoven och känslorna. En professionell hållning förutsätter att hjälparen i sitt yrkesutövande frångår det naturliga sättet att utgå från sig själv och istället sätta klienten först (a.a.).

En hjälpare måste kunna hantera och uthärda de känslor som väcks hos henne av klienten (Holm, 2001). Hon måste behålla dem inom sig och inte agera ut dem, samt observera och använda dem som medel för att förstå klienten. Detta är en del i en empatisk förhållning som i sin tur är en del av professionaliseringsprocessen. En hjälpare kan dock hamna i ett läge där hennes privata känslor och behov väcks och vill komma till uttryck. Då är det viktigt att ha en stor självkännetdom så att man kan härbärgera dessa känslor och uttrycka dem inom ramen för en professionell hållning (a.a.).

Socialsekreterarna i Börjeson och Håkansson undersökning (1990) såg svårigheter i att fullfölja sitt arbete planenligt som en brist, de ansåg alltså denna brist vara en bedömningsgrund på sig själv och sin professionalitet. För att inte misslyckanden ska bli personifierade är det viktigt att socialsekreteraren har stor yrkesskicklighet och personlig kunskap om sina egna värderingar, attityder, och brister (Claezon & Larsson, 1985). Detta för att man vid ett beslut om att skilja barn och föräldrar ska kunna leva med ansvaret för beslutet även om man är osäker på beslutets syfte och resultat (a.a.).

Det sociala arbetet är såväl politiskt styrt som professionellt (Norrman, 2003). Beslut om åtgärder grundas inte enbart på det sociala fältets samlade kunskap och erfarenhet, utan även härskande politiska ideologier påverkar besluten. Enligt lag fattas vissa beslut av politiskt valda i nämnder (a.a.). Det händer att socialsekreterare som lagt tid och kraft på ett ärende får uppleva att socialnämnden grundar sitt beslut på andra faktorer än fackmässig kunskap, detta kan i sin tur leda till att man som socialsekreterare beslutar sig för att inte lägga fram ett ärende till nämnden (Killén Heap, 1990).

Socialsekreterare upplever sin arbetsmiljö som mycket krävande detta på grund av hög arbetsbelastning, stress, tidspress och otillfredsställelse (Alalehto, 1996). Alalehto har gjort en undersökning där han har undersökt sambandet mellan professionalitet och arbetsmiljö. Han menar att den höga arbetsbelastningen kombinerat med klientansvar leder till hög stressnivå hos socialsekreterarna, samtidigt leder ångesten över att ha ansvar över en klients liv till existentiella och moraliska frågeställningar som ens utbildning inte förberett en på. Alalehto menar dock att socialsekreterarnas arbetsmiljöproblem bottnar i att de inte har en klar yrkesidentitet och att de har tagit på sig en överdriven och ett orealistiskt klientansvar. Han menar att socialsekreterare tar på sig mer ansvar än de har skäl för (a.a.).

Känslor kopplade till socialsekreterarrollen

Att vara utbytbar

Socialsekreterare kan känna sig maktlösa inför att deras klienter ibland tas ifrån dem. Organisationen på många socialtjänstkontor bidrar till att socialsekreterare ofta får byta ärenden med varandra. Detta kan leda till att det inte blir möjligt att etablera och utveckla djupa relationer till sina klienter. Börjeson och Håkansson (1990) tänker sig dock att det kan vara så att socialsekreterare skyller på yttre omständigheter för att kunna slippa ifrån att utveckla en nära relation till sina klienter. Detta då det är mycket påfrestande för en socialarbetare att ha en djup kontakt med en person i kris (a.a.).

Många socialsekreterare känner sig utbytbara på grund av den så kallade teamarbetsprincipen (Börjeson & Håkansson, 1990). Tanken med teamarbete är att klienten ska få tillgodogöra sig många kompetenser och inte bara resurser från en socialsekreterare. Tanken är vidare att man som socialsekreterare ska kunna ge varandra stöd i svåra situationer. Dock inskränks samspelet mellan socialsekreteraren och klienten och detta kan leda till att socialsekreteraren känner sig utbytbar, vilket hon också är i många fall då man i teamet byter ärenden med varandra (a.a.). Att känna sig utbytbar kan i sig leda till ångest och stress, dessa ämnen beskrivs nedan.

Ångest och stress

När man talar om professionella hjälparens sätt att hantera stress har man börjat använda ett psykologiskt begrepp som coping (Holm, 2001). Coping kan ses som ett omedvetet försvar som avser att skydda individen från psykisk smärta. Detta sker genom att man förvränger verkligheten exempelvis genom att man förnekar eller borttränger information. Psykiskt försvar är nödvändigt för människans välbefinnande, det skyddar individen mot att överväldigas av känslor. Ett allt för starkt försvar kan dock leda till att man har ett allt för smalt perspektiv på tillvaron och att man som hjälpare inte fokuserar på emotionella faktorer (a.a.).

Att ta ställning till om ett barn ska skiljas från sina föräldrar eller inte är en av de svåraste och en av de mest ångestladdade uppgifterna inom socialtjänsten (Persson, 1984). Dels för att det krävs kunskap och inlevelse i den svåra bedömningen men också för att frågan om ett omhändertagande berör de djupaste känslolagren inom en själv (a.a.). Under en utredning kan en socialsekreterare hamna i en osäkerhetsfas, då aktualiseras en mängd djupa känslor hos socialarbetaren (Håkansson & Stavne 1983). Dessa känslor beror på identifikation med barnet och/eller föräldrarna. Den egna livshistorien gör sig också påmind och de inre känslokonflikterna kan skapa en smärta genom inlevelse med andra. Ett omhändertagande av ett barn kan aktualisera egna smärtsamma upplevelser av separation i barndomen hos socialsekreteraren (Persson, 1984). Vid ett omhändertagande blir man som socialsekreterare personligt involverad och detta i sin tur kan leda till plågsamma och intensiva känslor. Som socialarbetare kan man uppfatta sina känslor som ett bevis på att man inte gör ett bra jobb. Kanske är det tvärtom. Dock kan rädslan för att man själv ska fara illa göra att man gör sig okänslig (a.a.).

Det kan också vara svårt att avgöra vad som är det bästa för barnet, vad som är bäst för ett barn kan vara sämst för ett annat, detta kan bli en konflikt i socialarbetaren (Persson, 1984). Funderingar kring detta kan leda till handlingsförlamning hos socialsekreteraren. Detta kan i sin tur leda till att socialsekreteraren intar olika strategier. Dessa strategier är att socialsekreteraren *bagatelliserar* sin roll i skeendet och ser det som att det är socialnämnden som i slutänden fattar ett beslut om omhändertagande, socialsekreteraren kan också *själv censurera* och undviker då att redogöra för händelser och uppgifter som kan vara av vikt i bedömningen av barnets situation för att man inte vill "skriva ner föräldrarna" eller man *mildrar beskrivningen av familjens situation* och gör omskrivningar eller glidande formuleringar på detta sätt använder man språket för att neutralisera verkligheten (a.a.).

Då ett beslut ska fattas kan socialarbetaren drabbas av ångest (Claezon, 1987). En smärre ångest kan vara en drivkraft och utveckla en persons förmåga till handling. Utsätts man för allt för hög psykisk belastning utarbetar man försvar mot ångesten (a.a.). Moxnes (1981) menar att ångesten är störst hos de personer som befinner sig längst ner i hierarkin om dessa också har ett stort ansvar. Detta kan man koppla till socialarbetaren som befinner sig längst ner i socialförvaltningens hierarki. Att befinna sig längst ner och samtidigt ha makt kan framkalla stress som framkallar ångest och som i sin tur leder till försvar.

Socialsekreteraren påverkas av sina ärenden (Börjeson & Håkansson, 1990). Vissa ärenden kan vara plågsamma för socialsekreteraren och den smärta som uppstår kan påverka handläggningen. Även om ett ärende är plågsamt att handlägga kan

socialsekreteraren samtidigt vara nöjd med beslutet. Under en utredning kan socialsekreteraren pendla mellan hopp och förtvivlan, osäkerheten kan vara stor och funderingar kring hur stora påfrestningar ett barn klarar av väcks. Under en utredning kan också ovetskapen om hur barnet verkligen har det vara en källa till oro (a.a.). Ibland konkurrerar rädslan för att göra fel och själv få kritik inom den egna organisationen, med oron för barnet (Killén Heap, 1990).

Olika individer reagerar på olika sätt vid stress vanliga reaktioner vid stress är irritation, koncentrationssvårigheter och cynism (Wilmot, 1998). Stress kan definieras som en individs reaktion på för mycket press. Om den situation som framkallar pressen inte går att undvika kommer reaktionen att bli negativ både professionellt och privat. Wilmot menar att de flesta vet och kan förstå att det faktum att man har för hög arbetsbelastning kan vara en orsak till stress. Som socialsekreterare har du dubbel press dels hög arbetsbelastning och dels har du ögonen på dig från olika håll. Detta eftersom socialtjänsten är ”offentlig” så vet man som socialsekreterare speciellt om man jobbar med barnavårdsärenden, att man är bevakad av pressen, politiker och allmänheten. Detta i sig leder till stress. Som socialsekreterare är du medveten om att de ärenden du handhar kan omskrivas i pressen och i detta kan det finnas en stress över och en rädsla för att du som enskild socialsekreterare ska bli granskad och exponerad (a.a.).

Sammanfattning

I detta kapitel har den teoretiska referensramen till undersökningen presenterats. Den bild som ges är att socialsekreterare har ett visst handlingsutrymme att hjälpa. Detta handlingsutrymme är dock begränsat av det byråkratiska inom arbetet. Detta gör att den enskilde socialsekreteraren ibland tvingas handla mot den egna uppfattningen, då lagen eller normreglerna säger så. Gräsrotsbyråkraten, det vill säga socialsekreteraren, är den som har den dagliga kontakten med klienterna och den har även en helhetsbild av organisationens biståndsmöjligheter och klienternas behov. Gräsrotsbyråkraten är således en brobyggare mellan klient och organisation. Denna roll medför makt. Socialsekreteraren kan komma att försöka dölja denna makt för att framstå som en ren hjälpare, vidare kan den makt socialsekreteraren har, skapa vanmakt hos den samme. Detta då socialsekreteraren kan känna vanmakt inför sin arbetssituation eller inför klienternas problem.

Socialsekreterarens arbete består av att kunna växla mellan olika roller. Socialsekreteraren är både en stöttepelare och en myndighetsutövare. Växlandet mellan dessa roller kan vara påfrestande för socialsekreteraren och för klienten kan det vara förvirrande om detta växlande inte sker tydligt. Det sociala arbetet är vidare fyllt av olika typer av hinder. Dessa hinder kan ligga på såväl organisatoriska som på individuell nivå. Gemensamt är att hindren gör det svårt för socialsekreteraren att utföra sitt arbete tillfredställande. Detta kan i sin tur leda till en känsla av att inte vara professionell. Att hitta ett professionellt förhållningssätt är ett viktigt redskap för den enskilde socialsekreteraren att hållbara arbetet.

Socialsekreterare arbetar ofta i team, detta för att inte lämnas ensam med klienter och deras kriser. Att arbeta med människor som befinner sig i kris kan vara svårt och skapa ångest och stress hos socialsekreteraren. För att klara av den stress klienternas

problem innebär, kan socialsekreteraren komma att ta till sitt omedvetna psykiska försvar. På så sätt slipper socialsekreteraren att överväldigas av klienternas smärta.

De begrepp och teoretiska resonemangen som presenteras i detta kapitel kommer användas vid analysen av resultaten. Där kommer resultatet av undersökningen att sammankopplas med begreppen och de teorier som presenterats ovan för att om möjligt ge en förklaring och ett förtydligande till det respondenterna förmedlat. På så sätt hamnar respondenternas svar i ett nytt sammanhang med möjlighet till att belysa nya perspektiv på socialsekreterarnas vardag.

Kapitel 4: Metod

I det fjärde kapitlet beskrivs undersökningens metod. Metoden är vald utifrån syftet; att undersöka vad det innebär för socialsekreteraren som arbetar med barnavårdsärenden och om socialsekreterare påverkas känslomässigt, såväl professionellt som privat av sitt arbete. Vidare är syftet att undersöka hur socialsekreterare i så fall hanterar att de påverkas av sitt arbete. Undersökningen är kvalitativ och sex socialsekreterare har intervjuats som jobbar på barn och ungdomsgrupper i Storstockholms nordvästra kommuner.

Presentationen av metoden inbegriper en inledning, datainsamling, litteratursökning, urval och tillvägagångssätt, försökspersoner, undersökningsinstrument, databearbetning och sist validitet, reliabilitet och generaliserbarhet.

Datainsamling

Litteratursökning

Jag har på sedvanligt sätt genomfört en litteratursökning på bibliotekets databas, LIBRIS. Här har jag använt mig av sökord som: socialarbetare, omhändertagande, barnavårdsutredningar, etik, yrkesroll, socionomer och professionalitet. Dessa ord har jag sedan översatt till engelska för att kunna göra en liknande sökning med dessa ord. Det har dock varit svårt att finna internationell forskning som befinner sig inom problemområdet. Den internationella forskningen har till stor del fokuserat kring barnet och inte socialsekreteraren. Då jag funnit en bok som spämt kring mitt ämnesområde har jag kollat i dennes referenslista för att se om några av dessa böcker kan vara av intresse för mig. För att inte missa böcker av intresse har jag också vid personliga besök på bibliotek sökt igenom hyllmetrar av böcker.

Urval och tillvägagångssätt

Denna uppsats är skriven i samarbete med Forskning och utredningsenheten (FoU) - Nordväst. Genom min handledare som är chef på denna enhet har jag fått tillgång till de kontakter FoU har på de olika barn och ungdomsenheterna i Stockholms läns nordvästra kommuner. För att informera om att denna uppsats skrivs mejlade min handledare sina kontakter för att be dem undersöka om det fanns någon eller några socialsekreterare som kunde tänka sig att ställa upp på en intervju. På detta sätt fick jag direkt tag på en respondent. Jag valde sedan att ringa runt till dom som fått mitt mejl för att påminna om mitt behov av respondenter. Vid dessa kontakter fick jag hjälp med telefonnummer eller mejladresser till de olika enhetscheferna i barn och ungdomsgrupperna. Jag tog kontakt med dessa enhetschefer för att be dem undersöka om någon av deras socialsekreterare kunde tänka sig att delta i undersökningen. Vissa chefer gav mig direktnummer till medarbetare som de trodde kunde tänkas ställa upp så att jag själv fick ringa och presentera undersökningen medan andra enhetschefer ville tillfråga sin arbetsgrupp på ett gemensamt möte varpå jag fick en kontakt att ringa eller då jag efter deras möte blev uppringd av den socialsekreterare som ville delta. Detta tillvägagångssätt gör att urvalet har skett genom självselektion (Halvorsen, 1992). Med självselektion menas att respondenter själv har fått avgöra om de vill vara med i urvalet eller inte.

Respondenterna arbetar inom Storstockholms läns nordvästra kommuners barn och ungdoms grupper. FoU - Nordväst innefattar åtta kommuner och de sex intervjuerna är gjorda i fem av dessa kommuner. Det innebär således att två intervjuer är gjorda i samma kommun. De krav som ställdes för att få medverka i undersökningen var att man ska arbeta med barnavårdutredningar och att man gjort det i minst två års tid.

Intervjuerna är gjorda på respondenternas kontor. Trost (1993) menar att detta kan ha för- och nackdelar. Det är viktigt att välja en plats där respondenterna känner sig trygga och att platsen är ostörd. Trost menar att det är lätt hänt att man blir störd då man gör en intervju på en arbetsplats (a.a.). Att jag valde att genomföra intervjuerna på respondenternas arbetsplatser var främst av praktiska skäl, såsom att respondenterna då inte behövde förlora mer arbetstid än vad intervjun tog.

Undersökningsinstrument

Detta arbete rymms inom den hermeneutiska forskningstraditionen. Ordet hermeneutik kommer från namnet på gudarnas budbärare, Hermes (Sjöström, 1994). Detta innebär att man inom hermeneutiken söker efter budskap, detta budskap kan inrymmas inom en text eller i en människas berättelse (a.a.). Genom hermeneutiken försöker man tolka och förstå sammanhang i texter (Sohlberg & Sohlberg, 2002). Kvale menar att forskningsintervjun är ett samtal om den mänskliga livsvärlden som efter utskrift förvandlas till en text som ska tolkas (Kvale, 1997).

Kvale (1997) menar även att man genom en kvalitativ forskningsintervju får reda på människors syn på sin livsvärld. Han menar vidare att det är ett bra sätt att ta reda på människors uppfattning om den egna arbetssituationen. Intervjuer kan ge en mängd olika uppfattningar om ett ämne och att de kan ge en bild av en mångsidig värld. Syftet med den kvalitativa forskningsintervjun är att förstå ämnen från livsvärlden ur respondenternas eget perspektiv (a.a.). Hydén (1997) pekar på att berättelser är ett viktigt redskap i den vetenskapliga forskningen. Han menar att det är genom berättelser som vi ger mening åt vår värld och våra upplevelser, med våra berättelser kan vi förklara, förneka eller poängtera (a.a.). Jag är intresserad av att försöka förstå socialsekreterares sätt att resonera och reagera kring och på barnavårdutredningar, vidare vill jag urskilja olika typer av handlingsmönster hos socialsekreterare. Trost (1993) menar att då ska man arbeta kvalitativt, därför har jag valt att göra en kvalitativ undersökning av socialsekreterare som arbetar inom barn och ungdomsgrupper.

Intervjuerna är kvalitativa och det har vid intervjutillfällena funnits en intervjuguide. (se Bilaga 2). Denna intervjuguide har jag haft för att försäkra mig om att intervjuerna skulle spänna över de områden och teman som är intressant för problemområdet och undersökningens syfte. Intervjuerna har efter utskrift gett utsagor som sedermera kategoriserats och inordnats efter teman, som sedan skapat ett par analysdiskussioner.

Databearbetning

Alla intervjuer blev inspelade på band. Trost (1993) menar att då man spelar in intervjuer är det lättare att finnas i sammanhanget och lyssna till den som talar. Bandspelaren underlättar även på det sätt att man ordagrant får med sig det respondenten har sagt (a.a.). Efter en intervju har jag direkt satt mig för att skriva ut intervjun, detta för att jag då kommer ihåg vad som sagts och utskriften blir lättare att

göra. Utskriften har gjorts ordagrant, sedan har jag för att kunna använda intervjuerna i löpande text respektfullt formulerat om vissa meningar för att de ska passa in i skriftspråket.

Etiska överväganden

Socialsekreterare är en grupp som är van att diskutera, fundera och formulera sina tankar och känslor i ord. Därför har jag i denna undersökning inte tyckt att det finns några ämnen som inte är diskutabla. Naturligtvis kan det hos den enskilda socialsekreteraren efter vårt möte väckas tankar och funderingar kring det egna yrket. Detta är i så fall något som de intervjuade socialsekreterarna har haft möjlighet att ta upp i handledning eller om de så velat, ringt upp för vidare diskussion.

Denscombe (2000) menar att det är viktigt att garantera respondenterna anonymitet. Detta är gjort på så sätt att deras namn i resultatet är utbyt. Vidare har jag valt att inte skriva ut i vilken kommun respondenten arbetar. Innan intervjun startat har jag tillsammans med respondenten gått igenom ett intervjukontrakt där respondenterna informerats om bland annat sin anonymitet (se Bilaga 1).

Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

När man gör kvantitativa undersökningar brukar man problematisera kring om man mätt det man avsett att mäta (Kvale, 1997). Att mäta reliabiliteten i en kvalitativ undersökning är svårt. För att säkerställa reliabiliteten är det viktigt som forskare att inta en fördomsfri attityd gentemot det som undersöks (a.a.). Resultatets tillförlitlighet kan ha påverkats av det begränsade urvalet. Det har varit svårt att komma i kontakt med enhetscheferna och socialsekreterare i de olika kommunerna. Detta kan ha inneburit att jag endast undersökt de som anser att de har en arbetsbelastning som tillåtit deltagandet i undersökningen. Detta har påverkat urvalets spridning liksom antalet respondenter negativt.

Då man gör en kvalitativ undersökning undersöker man exempelvis olika fenomen, värderingar eller subjektiva upplevelser. Därför blir validitets diskussionen annorlunda och fokus blir kring om man undersökt det man avsett att undersöka (Kvale, 1997). Då man gör en undersökning är det viktigt att välja rätt metod för att besvara frågeställningen. Under arbetets gång är det viktigt att kontrollera, ifrågasätta och utifrån olika teorier tolka resultaten. Slutligen ska analysen formuleras utifrån ett kritiskt perspektiv, där forskaren försöker ställa sig själv utanför och där hon tydligt anger de perspektiv hon använt (a.a.).

Med hjälp av den litteratur jag läst för att göra denna undersökning har jag formulerat en intervjuguide som bäst belyser problemställningen i denna undersökning. På detta sätt har möjligheten ökat, att med hjälp av intervjufrågorna besvara undersökningens frågeställningar. På så sätt ökar validiteten i undersökning (Halvorsen, 1992). För att frågorna som ställts i intervjuerna inte skulle kunna missförstås har jag tillsammans med min handledare formulerat och omformulerat intervjufrågorna ett antal gånger. Vi har diskuterat ordens mångtydighet och att människor tänker olika och hur man undviker alltför ledande frågor. Vissa ämnesområden och tankar kan vara så känsliga att man inte vill vara uppriktig när man svarar på frågor om dem (Mabon, 1980). Det kan också vara så att man inte ens är medveten om vad man tycker i ämnet (a.a.). Det

finns en risk att detta kan ha påverkat undersökningen då ämnet i sig kan vara svårt att beskriva.

Att tala om generaliserbarhet inom kvalitativ forskning är svårt. Populationerna är ofta små och det som undersöks är fenomen av olika slag som inte behöver vara de samma över tid. Denna undersökning är inget undantag, denna uppsats är inte generaliserbar i en kvantitativ mening. Genom att enbart de med en arbetsbelastning som gjort det möjligt att bli intervjuad och genom att det enbart är socialsekreterare som ansåg sig ha tid att ta emot mig kan resultatet bli snedvridet. Kvale (1997) menar att resultat från självvalt urval inte statistiskt kan generaliseras till hela populationen. Kvale (1997) menar vidare att vi i vardagen generaliserar mer eller mindre spontant, vi förväntar oss vad som kommer hända i liknande situationer eller med liknande personer. Utifrån detta resonemang tänker jag mig att det är möjligt att liknande känslor, upplevelser och sätt att hantera sitt arbete på, kan finnas och säkert finns hos fler socialsekreterare än hos de intervjuade i denna undersökning.

Kapitel 5: Resultat

I detta kapitel redovisas resultatet. Först kommer en kort presentation av respondenter och sedan kommer resultatet presenteras genom två teman det första temat är, "Det svåra". Som i sin tur delas upp i två delar, "Lite jobbigt att leva med" och "Att ha is i magen". Det andra temat är att, "Hantera det svåra" som delas upp i två delar "Måste få vara ledig i huvudet" och "Att gå hem då man går hem". Efter varje tema följer en kort sammanfattning.

Presentation av respondenterna

Alla respondenter är socionomer och jobbar som socialsekreterare i barn och ungdomsenheter i nordvästar Storstockholm. Jag har intervjuat sex socialsekreterare i fem olika kommuner. Organisationen av arbetet ser olika ut i de olika kommunerna varpå några av socialsekreterarna arbetar med enbart små barn och några med både barn och ungdomar. Arbetet utförs också på olika sätt i de olika kommunerna på så vis att en del enbart gör utredningar medan andra även har uppföljningsansvar till de placeringar de gjort. En del av de socialsekreterare jag har träffat jobbar i ett stort kommunhus med olika typer av förvaltningar i, en del jobbar i ett speciellt socialtjänst kontor medan ytterligare någon jobbar på ett familjecenter med tvärfacklig kunskap i huset. Arbetets ramar och yttre struktur kan således se olika ut men alla respondenter arbetar med utredningsarbete enligt socialtjänstlagen, i en barn och ungdomsgrupp inom socialtjänsten. De socialsekreterare jag har mött har alla kontinuerlig handledning och ärendedragningar.

Karin

Karin har arbetat med socialt arbete i över tjugofem år. Hon har under denna tid gjort en hel del olika saker, hon har bland annat jobbat på behandlingshem och på socialtjänsten. Karin uppskattar att hon har jobbat med barn på något vis i cirka femton år. Hon jobbar med barn för att det är det som hon är mest intresserad av. Nu jobbar hon med barn som är mellan noll och tolv år. I Karins kommun har man som policy att man alltid är två som gör en utredning. Om det senare visar sig att ärendet inte är så komplicerat kan en dra sig ur. Karin bor i den kommun hon jobbar i och har en halvtimmes promenad hem från jobbet.

Natalie

Natalie har varit socionom i snart sju år. Hon har jobbat på olika behandlingshem och som socialsekreterare i två år. Hon har inte medvetet valt att jobba med barn men säger att hon tycker om att jobba där det är mycket rörelse. Hon har tidigare jobbat mycket med ungdomar men tycker att arbetet med barn är lugnare vilket är vad hon behöver. Natalie jobbar nu med barn upp till tolv år och deras föräldrar. I Natalies kommun jobbar man generellt två i varje utredning. För att ta sig till och från jobbet har Natalie en halvtimmes resväg.

Ulla

Ulla har jobbat med barn i över tjugo år först som barnskötare och sen som socialsekreterare. Hon jobbade på dagis men bestämde sig för att göra något annat utan att låta sin kunskap och erfarenhet gå förlorad. Hon började på socialhögskolan och jobbar nu med barnavårdsärenden vilket hon gjort i tretton år. Ulla jobbar med barn från noll till sexton år men har mest barn som är upp till tolv år. Tanken är dock att man ska kunna följa barnen om detta behövs från att de är små till stora för att få kontinuitet. Ulla säger att grundregeln är att man ska vara två i alla ärenden men att arbetsbelastningen gör att verkligheten inte riktigt ser ut så. Ulla bor inte i den kommun hon jobbar i och har cirka en halvtimmes resväg.

Janet

Janet har varit socionom i snart tjugo år. Hon har haft ett uppehåll från det sociala fältet under några år för att göra annat, men sedan kommit tillbaka. Hon har mest jobbat med utredningar inom socialtjänstens olika enheter men även med behandling. Janet har valt att arbeta främst med barn för att hon menar att det är viktiga år och det är då man kan arbeta med förändringsarbete. Janet arbetar med noll till trettonåringar. I Janet's kommun kan man vara två i en utredning men Janet gillar att jobba själv och gör därför det ofta. Janet bor inte i den kommun hon jobbar i och har en halvtimmes resväg till jobbet.

Monica

Monica har varit socionom i fyra år. Hon har jobbat extra med behandling men sedan examen har hon jobbat på den arbetsplats hon har nu. På Monicas arbetsplats är man inte så noga med åldern på barnen man jobbar med men Monica jobbar mest med mindre barn även om hon också har några ungdomar. På denna arbetsplats har man som ambition att man ska vara två i alla ärenden men på grund av hög personalomsättning så har detta inte fungerat man jobbar i de flesta ärendena ensam. Monica bor inte i den kommun hon jobbar i men har inte så lång resväg, det tar högst tio minuter.

Lars

Lars har jobbat inom det sociala fältet i över tjugo år. Han har bland annat jobbat som fältassistent, familjeterapeut och som socialsekreterare. Lars jobbar främst med äldre barn nu men har tidigare jobbat mycket med små barn. Nu jobbar han mest med barn som är mellan tolv och arton men har även nu några ärenden med mindre barn. Han jobbar mycket ensam i de ärenden han har fast att det är en policy att de ska vara två i ärenden. Lars bor inte i kommunen han arbetar i och det tar honom tjugo minuter att komma hem.

Sammanfattning

De sex respondenterna har tillsammans olika typer av erfarenheter av det sociala arbetet. De har också var för sig och sammanlagt många års erfarenhet av det sociala arbetet. Respondenterna har i stor utsträckning arbetat med främst barn och barnavårdsutredningar och har därmed stor erfarenhet av detta.

Tema 1: Det svåra

Att arbeta med att utreda barn kan vara ett svårt arbete. Svårt på så sätt att det har en känslomässig effekt på dig som professionell och privatperson. Det som är det svåra i arbetet kan skilja sig åt beroende på vem du är och var du jobbar. Det svåra kan vara relaterat till de problem klienter bedöms ha eller på vilket sätt arbetet är konstruerat. Svaret på vad som är svårt är skiftande och kan ligga på olika nivåer och i olika sfärer. Som socialsekreterare kan det svåra upplevas inom den privata sfären och/eller den professionella. Jag ville ta reda på vad de socialsekreterare jag intervjuat menade var svårt med sitt arbete och ställde just frågan, vad är svårt. Genom svaren som givits kan man urskilja att arbetet kan vara svårt på två plan. Det kan vara svårt på det *känslomässiga* planet och på ett *konkret innehållsligt* plan det vill säga vad problemet egentligen är. Med det känslomässiga planet menar jag på vilket sätt man berörs av sitt arbete. Med det konkreta planet menar jag att det är situationsbaserat alltså kopplat till vilka problem klienterna bedöms ha eller olika typer av arbetsuppgifter.

Lite jobbigt att leva med

Några av socialsekreterarna talar om att det som är svårt med arbetet är att *se barn som inte mår bra*. Det svåra är att stå ut med att veta saker som barn far illa av men att inte kunna göra något åt det. De talar om att det finns ärenden där de vet att något är fel men att det inte går att *sätta fingret på vad som är fel* och att det då inte går att göra något. Att veta saker som inte går att bevisa kan vara plågsamt.

” Det är plågsamt. För man vet saker som man inte kan gå upp till bevis med, det är inte bevisat.” (Natalie)

Janet talar om att det ibland händer att det inte går att bevisa att något är fel och att hon då måste *släppa det*. Hon berättar att hon har haft ett par ärenden där hennes känsla har varit att det har hänt något men där polisförhör inte kunnat konstatera något och därför har länsrätten avslagit hennes omhändertagande. Hon säger att:

”---det kan väcka en jävla ilska tycker jag, en frustration för det här vet jag.” (Janet)

Att befinna sig i en process där det inte går att bevisa att något är fel kan vara ångestframkallande. Som socialsekreterare kan du komma att må både psykiskt och fysiskt dåligt.

”---man får ont i magen själv och hur ska jag få fram någonting och hur ska jag kunna skydda det här barnet” (Janet)

Vissa ärenden är mycket *diffusa* och det kan vara svårt att avgöra vad som är tillräckligt bra för barnet eller var gränsen går. Om detta säger Ulla:

”---man vet liksom inte och det är inget man kan göra direkt” (Ulla)

Fasen innan vetskapen om hur pass illa det är kan också vara svår. Då funderas det mycket kring *hur illa man kan låta ett barn ha det*. I utredningsprocessen kan det vara

svårt att sortera allt material som inkommit för att göra en bedömning. Den processen pågår i huvudet och att bearbetar informationen som kommit in kan ta lång tid. Om detta säger Janet:

”Varje bedömning innebär lite ångest på nått sätt” (Janet)

Det kan vara *svårt att veta vad som är rätt eller fel*. Karin menar att hon gör så gott hon kan men att det ibland kan vara ”lite jobbigt att leva med” dessa funderingar kring om hon gjort rätt eller fel. Monica berättar att hon ibland funderar kring vad som är rätt eller fel då detta inte alltid är solklart och det ibland kan vara svåra övervägningar. Hon menar därför att vissa bedömningar kan vara svåra att göra. Monica beskriver vidare hur hon kan bli frustrerad på föräldrar som hon inte förstår. Hon är själv förälder och säger att även om hon är utbildad så kan hon ibland reagera känslomässigt på vissa föräldrar på så sätt att hon har lust att ruska om dom så att de vaknar upp.

Socialsekreterare har olika roller. Socialsekreterare ska bland annat utreda, motivera och ge de människor de möter stöd. Det kan vara svårt att förena de olika rollerna som en socialsekreterare har. Monica talar om detta, om *det svåra med att förena rollerna* som ”myndighetsperson och den som de ska få hjälp från”. Hon säger att det är ”jättesvårt” då folk har en massa föreställningar om vad socialtjänsten gör och att det kan skapa rädsla hos människor. Denna rädsla kan vara svår att komma förbi men när detta är gjort går det att uppnå något.

Hur *barns berättelser* ska användas kan också upplevas som en svårighet. Det kan vara svårt att veta hur barns berättelser ska användas i en utredning och detta är något som måste funderas kring som socialsekreterare. Det finns en rädsla kring på vilket sätt föräldrarna kan komma att använda barnens berättelser mot dem då de läser utredningen. Detta kan göra att socialsekreterare kan komma att tona ner barnens berättelser eller göra omskrivningar för att barnen inte ska hamna i kläm.

”---för att inte reta upp föräldern så att den ger sig på barnet/---/men jag vet inte vad de gör sen och det kan vara rätt jobbigt” (Monica)

Några av socialsekreterarna har varit utsatta för *hot och våld*, de berättar att de upplever människor som är ilskna och som kastar saker som en svårighet i arbetet. De säger att det är svårt när man inte kan uppnå en arbetsallians.

Ytterligare en sak som kan vara svårt med arbetet är tidsaspekten, att en utredning ska vara klar på fyra månader. Detta leder till att som Lars säger:

”---jag inte får förmånen att grubbla så länge som jag vill” (Lars)

Att ha is i magen

Sexuella övergrepp benämns som ett svårt problem att bemöta. En del av det svåra med denna typ av problematik är att:

”---det är väldigt lätt att rusa iväg för att man vill göra saker och ting bättre på en gång” (Karin)

Karins erfarenhet är att man måste ta sig tid och fundera då hon har upptäckt att polisen och rättsväsendet ibland kan göra en situation än värre, hon menar att det ibland är bra att "ha is i magen". Sexuella övergrepp kan också väcka enormt starka känslor. Överhuvudtaget så väcker *barn som blir kränkta* känslor och det ses som en allvarlig och svår problematik.

En annan problematik som är svår att bemöta är *föräldrar som mår psykiskt dåligt*. Föräldrarnas psykiska ohälsa kan göra att de är avstängda, som socialsekreterare kan det vara svårt att veta vad de ska göra för barnet då det sällan finns något konkret att ta på. Med denna problematik är det ofta många oklarheter. Natalie tycker att det inom det sociala fältet finns för lite kunskap om just psykisk ohälsa och att detta gör att många barn lever med föräldrar som mår dåligt och att detta i sin tur gör att barnen mår dåligt. Hon säger att:

"Det är här som vi i det sociala arbetet är kortast komna" (Natalie)

En del i arbetet som kan upplevas som svårt är att:

"---framföra svåra saker till folk---" (Janet)

Janet menar vidare att det då är viktigt att vara tydlig och ärlig mot de hon möter. Det kan också vara svårt att *motivera föräldrar*, att få dem att gå med på och se att det finns ett problem. Lagstiftningen erbjuder inte heller något mellanting, mellan fullkomlig frivillighet och omhändertagande detta upplever Monica som en svårighet. Hon säger att detta leder till att det blir svårt att ha ett barnperspektiv eftersom hon skulle vilja kunna göra mer för barnen även om hon inte har föräldrarna med sig. Monica beskriver detta så här:

"---man kan känna sig maktlös när man ser barn som far ganska illa, man lyckas inte liksom hitta fram till föräldrarna, man får inte till stånd någon förändring" (Monica)

Arbetets *organisation* kan också upplevas som svårt och som ett hinder i det dagliga arbetet. Socialsekreterarna pratar om att det organisatoriska tar mycket tid och kraft. De talar om att det är stor personalomsättning och omorganiseringar som påverkar dem och fråntar dem tid med klienter. Om organisationsfrågor säger Monica:

"---det tror jag nästan påverkar mig mer att jag ibland tänker att nej, jag orkar inte, än själva jobbet i sig." (Monica)

Sammanfattande analys av tema 1

De svårigheter som respondenterna tagit upp är av skiftande karaktär. Några svårigheter är kopplade till klienternas problem andra svårigheter är kopplade till den egna känslan. Det som är svårt kan vara att arbetet ibland uppfattas som diffust och att det kan vara svårt att sätta fingret på vad som är ett problem i vissa familjer. Detta kan i sin tur leda till att man som socialsekreterare upplever sitt arbete som plågsamt och kan leda till att man mår fysiskt dåligt. Arbetet som socialsekreterare väcker

känslor och sätter igång processer i den som arbetar med det. De problem som klienterna har sätter igång dessa känslor hos socialsekreterarna. De talar om att sexuella övergrepp och kränkning av barn är svåra problem att bemöta. De talar också om att arbetets organisation är en faktor som gör jobbet svårt, att inte hinna med sina klienter i den utsträckning man tänkt sig.

Tema 2: Hantera det svåra

Efter att ha hört respondenternas svar på vad som är svårt är det mycket intressant att höra var det svåra hamnar och på vilket sätt det gör sig påmint. Vidare är det intressant att titta på hur de hanterar det svåra. Även här tänker jag mig att det finns ett *känslomässigt plan* där jag tänker mig att man påverkas som person och även privat av sitt yrke genom att det följer med en hem på olika sätt. Detta kan yttra sig genom humörsvängningar eller sömnproblem. På det *konkreta planet* tänker jag mig att det finns olika individuella strategier för att hantera det som blir svårt.

Måste få vara ledig i huvudet

Alla socialsekreterare som jag intervjuat talar om att de med tiden har blivit bättre på att *lämna kvar jobbet på jobbet*, att de inte längre tar det med sig hem som de gjort tidigare i början av sin karriär. Erfarenheten har gjort att de blivit bättre och bättre på att inte ta med jobbet hem.

”Det jag är nöjd med, så att säga, är att jag kan lämna jobbet till 90 % när jag går härifrån” (Natalie)

När man inte lyckas lämna kvar jobbet utan då man har det med sig hem i sina tankar kan *humöret påverkas*. Karin berättar att hon ibland kan bli irriterad hemma eller att hon blir mer stingslig om hon funderar på sitt jobb. Även ilska kan vara en känsla som tas med hem. Lars berättar att han någon gång har känt sig ilsken men säger att det inte är kopplat till klienterna utan mer till arbetssituationen och arbetsledningen. Monica säger att hon inte blir irriterad utan hon berättar att:

”---jag blir frånvarande, distra” (Monica)

Arbetet kan också *påverka ens sömn*. Det kan hända att socialsekreterare ligger och vrider och vänder sig innan de kan somna och att tankarna snurrar runt i huvudet. Möten de haft innan de gick hem kan komma tillbaka i deras tankar och de ligger och går igenom vad som blivit sagt. Då de har ett ärende som upptar mycket av deras funderingar kan jobbet dyka upp i deras drömmar. Natalie berättar att hon drömt om sitt arbete natten innan vi träffas. Det kan också hända att de vaknar mitt i natten och inte kan somna om. Detta berättar Karin om.

”---man vaknar klockan 3 på natten och har svårt att somna om, då kan det komma upp olika tankar i huvudet på en” (Karin)

Att arbeta som utredare är ett arbete som *sätter sig mycket i huvudet*, detta säger Monica. Hon menar att hon ofta går runt och funderar på olika typer av problemlösningar och att tankeverksamheten kan vara svår att stänga av och att hon

då lätt tar den med sig hem. Överlag talar respondenterna mycket om grubbel. Att de ibland grubblar på sitt jobb men att de själva menar att det varit vanligare tidigare då de var nya. Det verkar vara viktigt för socialsekreterarna att inte grubbla hemma. Arbetet beskrivs som mycket intensivt och att de har behov att vara ledig då de kommer hem. Att stänga av jobbet.

”---man måste få lämna det och vara ledig i huvudet också” (Monica)

Janet berättar att hennes *grubbel* blev så pass påträngande att hon bestämde sig för att ta en paus från yrket och göra något helt annat. Nu är hon tillbaka i yrket och har hittat sätt att strukturera sitt grubbel på så att det inte blir för påträngande. Vad som menas med grubbel kan vara olika. Att funderar på sitt arbete behöver inte vara negativt.

”---det behöver ju inte vara på ett besvärligt sätt, något som tynger en, utan det bara finns där” (Monica)

Lars menar att grubbel är en förutsättning för jobbet. Han ser det som att det är jobbets karaktär att vrida och vända med sig själv och andra. Han ser grubberiet som något positivt, inte som något negativt.

”Grubblar du inte så har du inte här att göra” (Lars)

Det blir tydligt, att oavsett om grubblat anses positivt eller negativt, så händer det att barnutredare tänker, funderar och grubblar på sitt jobb. Genomgående säger socialsekreterarna att de har blivit bättre på att inte ta med sig sitt arbete hem. Karin säger att:

”Man inte kan gå omkring och grubbla hemma för då är det ju tänkt att man ska vara med familj och vänner” (Karin)

Hon tycker att hon har blivit bättre och bättre på att lämna kvar jobbet på jobbet. Hon säger att det inte lönar sig att gå runt och grubbla på hur hon kunde ha gjort.

” ---det leder ingen vart det hjälper ingen och det hjälper framförallt inte en själv att fundera sådär. Så man lär sig med tiden att släppa det, nu har jag gjort det och jag har gjort så gott jag kan och nu lämnar vi det.”
(Karin)

Att lämna kvar jobbet på jobbet är något som tagit vissa år att lära sig. Det är något som de fått jobba aktivt med och något som några är stolta över. Samtidigt finns en oro kring att de faktiskt kan lämna kvar jobbet. Några pratar om att det finns en risk med att bli *avtrubbad* att inte ta åt sig av det som de möter. Janet berättar att hennes nyfikenhet försvann och att det gjorde henne till en utredningsrobot. Hon tog inte in de hemskheter hon hörde. Detta gjorde att hon kände att hon behövde en paus för att hitta tillbaka till sin nyfikenhet.

Karin pratar om risken av att bli avtrubbad och säger att hon hoppas att hon inte är det själv. Hon säger att hon är inkännande i andra människors problem men att hon inte tar åt sig det.

”---jag tar emot och liksom ger tillbaka och så, men jag släpper liksom inte ända in” (Karin)

Karin säger att vissa har svårt att släppa arbetet då de kommer hem och hon tycker inte att man ska jobba med den här typen av jobb då. Hon tror inte man mår bra av det.

Natalie är stolt över att kunna lämna kvar jobbet på jobbet men känner samtidigt en vis oro.

”---ibland har jag tyckt nästan att det har varit läskigt att, Gud har jag blivit så här apatisk eller resignerad eller alltså att det inte berör mig” (Natalie)

När klienternas problem blir för svåra kan det vara skönt att ha en plats dit de kan föras i sin fantasi. Natalie berättar att hon ibland känt att hon skulle vilja ta hem de barn hon möter då hon ser att de mår dåligt. Detta säger hon är tankar som poppar upp som är helt överkliga som ligger på en fantasinivå men att det är tröstande att tänka att hon har dem här barnen ”hemma hos sig i sin garderob”. Hon har aldrig varit nära att faktiskt genomföra detta men tycker att det är skönt och tröstande att kunna tänka så här. Hon säger att det är som trolltankar.

Vad som blir tydligt är att socialsekreterarna har *olika sätt att se på sitt arbete* i barn och ungdomsgrupper. Några ser sig som enbart utredare medan andra ser sig som utredare med en behandlande roll. Vissa menar att det kan uppstå en konflikt i socialsekreteraryrket mellan den utredande och den behandlande rollen. Monica beskriver att hon tycker att det är ”delikat” att växla mellan rollerna. Hon beskriver att hon måste informera om klienternas rättigheter samtidigt som hon är myndighetsutövande. Därför menar hon att det måste vara tydligt när hon gör vad. Natalie ser sig inte enbart som utredare fast att hon på sin arbetsplats inte har uppföljningsarbete. Hon säger:

”--- jag är ju egentligen utredare, men det är inte det jag tänkt på när jag har sökt det här jobbet/---/jag har sett det som ett socialt arbete.” (Natalie)

Lars ser sitt arbete på ett annat sätt. Han menar att han är socialsekreterare och inget annat. Han utgår från det mandat han menar att samhället har gett honom och att det i och med det inte kan bli någon konflikt i vilken roll han ska ha.

”--- jag kan inte hjälpa om jag inte har myndighetsutövningen---” (Lars)

Janet anser att rollen som socialsekreterare är svår, då man ska vara både stödjande och preventiv. Därför har hon tagit ett aktivt beslut.

”--- jag har en utredande roll, jag är ingen behandlingsmänniska---” (Janet)

Att gå hem då man går hem

Alla socialsekreterare som jag intervjuat har handledning och ärendedragningar. Mycket av funderingarna de har kring sina ärenden kan de dra i detta forum. De flesta har handledning varannan vecka och upplever att de inte alltid kan vänta så länge innan de får ur sig det som de bär på. Då använder de sig av sina kollegor för att prata av sig. Natalie berättar att i hennes arbetsgrupp försöker de *står ut med det svåra tillsammans* och bolla det fram och tillbaka. Det de tar upp med sina kollegor behöver inte vara så stora saker utan kan handla om ett konstigt telefonsamtal eller liknande som de vill få ur sig. På Ullas arbetsplats pratar de väldigt mycket med varandra om det som är svårt.

”--- jag tycker att vi är ganska bra på det faktiskt, att använda varandra så, fast det är också något som kommer när man har jobbat länge tillsammans för man lär ju känna varandra så väl och man kan ju varandra på nått vis, och det är ju en trygghet också”

Men att be om denna typ av hjälp kan upplevas svårt. Om man vet att de andra har mycket att göra vill de inte gärna tränga sig på.

”Det ligger mer hos mig då, att jag liksom ser det så att det inte är läge att belasta dem” (Monica)

Många talar ändå om att det finns ett *gott samarbetsklimat* och att de gärna får komma till sina kollegor och be om hjälp. Den höga personalomsättningen på många kontor kan dock leda till att det kan upplevas svårt att tala om svårigheter med sina kollegor. Monica menar att hon är försiktigare med nya människor och att hon är lite restriktiv med att berätta om sig själv då hon inte vet hur länge folk stannar.

Janet brukar inte använda sina kollegor så mycket, hon vill inte ta upp sina ärenden förrän hon har tänkt klart och då hon vet vad hon vill ha ut med att ta upp det. Janet upplever att det pratas väldigt mycket. Hon berättar att hon själv har väldigt stark integritet och att hon funderat på hur hon skulle vilja att andra pratade om henne.

”Det snackas så oerhört om ärenden, det snackas väldigt mycket om personer och det är på något sätt som att de här familjerna blir allas egendom” (Janet)

Janet ber främst om metodisk hjälp, hon ser sig som självständig. Hon säger att hon ställer höga krav på sig själv och att detta gör att det kan vara svårt att be om hjälp.

För att kunna lämna kvar jobbet på jobbet talar många av socialsekreterarna om att de använder sin *resväg hem* som ett sätt att skala av sig jobbet. När de sätter sig på bussen, tåget eller i bilen hem arbetar de på att koppla på sin privatperson och bearbetar dagen som varit. På samma sätt gör de när de ska till jobbet fast då att de kopplar på sin professionella roll. Alla utom Karin bor i en annan kommun än den de jobbar i. Karin som bor i samma kommun som hon jobbar i upplever inte det som ett problem tvärtom. Hon säger att hon gärna pratar med människor på sin fritid. De andra talar om att det är viktigt för dem att få ett avstånd till jobbet.

”---jag behöver den här fysiska markeringen av att nu lämnar jag mitt jobb” (Lars)

Natalie tycker att det är skönt att tänka när hon går till jobbet att hon snart ska hem. Hon säger att hon gillar sitt jobb men att hon ändå tycker om att tänka så här. Hon vill skärma av jobbet på vägen hem, hon beskriver att hon vill in i sin trygga bubbla och hon önskar att hon kunde komma hem snabbare. Hon upplever att hon på eftermiddagen är dränerad på känslomässig energi och att det är detta som gör att hon hungrar efter att komma hem. Natalie har möjlighet att åka två olika håll till och från sitt jobb. Hon brukar ta pendeltåg till jobbet och tunnelbanan hem.

”--- jag vill liksom ta ett annat varv hem, den känslan har jag” (Natalie)

Ulla säger att det är viktigt att lära sig koppla av, för att annars orkar man inte i längden. Hon menar att det är viktigt:

”---att gå hem då man går hem.” (Ulla)

Ulla säger att det inte går att leva med ett sånt här jobb hela tiden då tar man som person slut. Hon berättar att när hon går ut från sitt jobb då lämnar hon kvar det i receptionen. Hon vet inte riktigt hur hon gör för att klara detta men hon känner att hon kan det. Hon säger att:

”---det är någon mekanism som slår till så att det går att koppla av när man är ledig” (Ulla)

För att kunna lämna kvar jobbet kan det vara viktigt att utarbeta ett sätt att göra detta på. Monica har upptäckt att om hon har något jobbigt i slutet av dagen och då inte hinner prata med någon om det så blir det inte bra. Därför försöker hon tänka på detta och *inte lägga svåra saker sist på dagen*, men hon säger att det inte är alltid som hon kan förutsäga vad som kommer hända i olika möten.

Janet har märkt att för henne är strukturen och att *strukturera tiden* viktig. Inför en ledighet eller inför en helg avbokar hon alltid eftermiddagen eller hela dagen så att hon inte träffar klienter, för att göra det som hon inte hunnit med. Hon vill vara klar när hon går hem så att det inte:

”---sitter i huvudet” (Janet)

Lars vill inte heller ta emot besök sent på eftermiddagen och framförallt inte en fredagseftermiddag. Lars säger att han kan lämna kvar jobbet när han får avsluta en sak. När det är öppet så är det svårare att lämna det. Han menar att det är OK om en fråga hänger i luften men i så fall ska den göra det inom en ram där den kan stanna. Denna ram bygger han upp genom att efter varje möte så fort så möjligt skriva in journalanteckningar. Han tycker också att det är viktigt att hålla tidsramar och att det är viktigt att mötena hålls på hans kontor. Han säger att:

”Socialtjänstens utredningar ska vara på socialtjänsten.” (Lars)

Detta menar Lars är viktigt för att mentalt hålla ihop det.

För Janet är det *viktigt att kunna vara privat*. Hon skulle aldrig kunna tänka sig att ringa ett jobbsamtal hemifrån, då hon har en tydlig gräns mellan det privata och det professionella. När Janet träffar klienter på stan hälsar hon men stannar inte. Hon vill markera att detta är en annan sfär.

”---det är ju inte så att jag undviker det, jag kan säga hej och så, men jag markerar att nu är jag privat och vi träffas på kontoret på måndag”
(Janet)

Ett sätt att hålla isär det professionella och det privata på är att inte tala om sitt arbete hemma. Hemma pratar Karin inte om sitt jobb hon säger att:

”---det blir för jobbigt annars att tänka på det, alla svåra saker hela tiden.” (Karin)

Hon menar att det är ett medvetet val *att inte prata om det hemma*. Ulla menar att genom att de pratar så mycket med varandra på arbetsplatsen känner Ulla att det gör att hon inte har behov av att prata om det hemma eftersom hon fått prata klart. Detta i sin tur leder till att det är lättare att lämna kvar jobbet. Att prata om sitt jobb hemma kan leda till ångest då det är hård sekretess i yrket. Natalie har erfarenhet av att känna att hon någon gång kanske sagt för mycket.

”Det ger ju väldigt dåligt samvete om man någon gång känner att man brutit mot sekretessen/--/och då blir det ju ingen lättnad.” (Natalie)

Sammanfattande analys av tema 2

Hur man hanterar det som är svårt ser till viss del olika ut för respondenterna. Men de talar alla om att de med tiden har blivit bättre på att lämna kvar jobbet på jobbet och att detta är något som de strävat efter. När de inte lyckas med detta tar de med sig jobbet hem och det påverkar deras humör och sömn. Respondenterna talar om vikten av att få vara ”ledig i huvudet”. Samtidigt ges en bild av att tänkandet och grubblet är en del av arbetet. För att kunna lämna kvar jobbet på jobbet har respondenterna olika sätt. Alla talar om att man kan behöva avlasta sig på jobbet att få tala ut och lämna arbetet bakom sig på detta sätt. Några menar att de genom planering och struktur lyckas lämna kvar jobbet på jobbet. Att exempelvis inte träffa klienter på fredagar innan helgledighet. Även vikten att inte bo i samma kommun så att man inte behöver träffa sina klienter då man är ledig tas upp av de flesta. Resan hem tycks vara en viktig ventil, här tänker man över dagen som varit och kopplar ifrån den professionella personen för att bli privat.

Kapitel 6: Analys

Avstängningsförmåga och strategier

Förmågan att kunna lämna kvar jobbet på jobbet beskrivs i resultatdelen som något eftersträvansvärt. Natalie som är den av respondenterna som arbetat kortast tid inom socialt arbete berättar att hon jobbat aktivt på detta och att det är något hon är stolt över när hon lyckas med. Ulla säger att det är viktigt att gå hem då man går hem, annars orkar man inte med. Om de inte lyckas lämna kvar jobbet på jobbet beskriver socialsekreterarna att de kan påverkas som privat person. Detta kan yttra sig genom sömnlöshet och humörsvängningar. Persson (1984) menar att det kan finnas en rädsla för att påverkas känslomässigt av sitt arbete att detta i sig skulle vara ett bevis på att man är en dålig socialsekreterare. Kanske är det precis tvärtom, att man påverkas kan vara av godo (a.a.). Som socialsekreterare kan man dock känna rädsla för att man själv ska fara illa. Alla människor har psykiskt försvar som kallas coping, detta skyddar individer från psykisk smärta (Holm, 2001). Som socialsekreterare är det viktigt att kunna lämna kvar jobbet på jobbet men detta kan samtidigt leda till att man från början inte tar in hela klientens problem av rädsla för att det ska följa med en hem.

Samtidigt som man talar om att det är viktigt att kunna vara ledig så beskriver socialsekreterarna att det finns en rädsla för att bli avtrubbad. Detta talar Karin om. Att man med tiden blivit kall och att man inte tar in klienternas problem. En bra socialsekreterare ska kunna stänga av när de kommer hem men samtidigt känner de en rädsla över att denna avstängningsförmåga gör dem oförmögna att vara empatiska. Den byråkratiska miljön gör att socialsekreteraren under kontorstid ska vara engagerad i sina klienter, men när arbetstiden är slut ska man kunna stänga av och lämna kvar jobbet på jobbet. Detta är något som upplevs som mycket svårt. Är det så även inom andra yrkesgrupper eller är det specifikt för grupper som arbetar med människor? Det sociala arbete har genom historien bedrivits främst som välgörenhetsarbete, det är först i modern tid som det sociala arbetet blivit ett akademiskt ämne, detta i sig kan bidra till att socialsekreteraren bär på ett arv av skuld för att denna får betalt för sina tjänster.

Respondenterna ger genom sina beskrivningar en bild av att de utarbetat strategier för att lämna kvar jobbet på jobbet. Vissa strategier tycks vara gemensamma, andra är högst individuella. Alla pratar de om att de på hemvägen sorterar dagen och att det är på bussen, i bilen eller på promenadvägen hem som de någonstans lämnar jobbet. Natalie beskriver att hon tycker om sitt jobb men att hon hungrar efter att komma hem.

Socialsekreterarna i undersökningen beskriver att de trots ansträngningar ibland tar med sig sitt arbete hem och att det således påverkar inte bara deras professionella vardag utan även i deras privata hemmiljö, detta genom att de har sina klienter med sig hem i sina tankar. Alalehto (1996) menar att detta kan bero på att socialsekreterare tar på sig mer ansvar är de har skäl för. I vårt samhälle finns det fler aktörer än socialsekreterare och även andra myndigheter har ansvar för medborgarna. Risken för att ta på sig mer ansvar än nödvändigt kan bero på en oklar yrkesidentitet.

Respondenterna har beskrivit hur viktigt det är för dem att hitta en struktur att vara i. Lars säger att för honom är det viktigt att hålla de möten som handlar om socialtjänsten inom socialtjänsten. Han beskriver det som att han behöver hålla ihop allt inom en ram. Han har utarbetat strategier för att inom dom hålla sin roll som socialsekreterare. Detta talar även Janet om. Hon säger att strukturen är viktig för henne och att hon planerar sin ledighet så att hon inte har klienter dagen innan eller i slutet av dagen. En bild som framträder genom intervjuerna är att socialsekreteraren lämnas ensam att själv definiera sin roll och sin plats i det sociala arbetet. Fridh och Norman (2000) skriver om detta att det är mycket kring det sociala arbetet som är regelstyrt, socialsekreteraren ska följa regler och lagar. Kring mötet med klienten finns det dock inga givna regler utan socialsekreteraren får fritt agera utifrån sin professionalitet (a.a.). Detta leder till att man som socialsekreterare måste hitta en roll vari man kan möta klienter, så att man kan ta in och ta till vara den input man får av sina klienter. Eftersom det inte finns en helt given roll så skapar socialsekreterarna sin egen roll. Frågan är om detta leder till att klienterna bemöts på olika sätt beroende på vilken socialsekreterare de möter?

Som tidigare nämnts finns det en mängd lagar och regler som styr socialsekreterarnas arbete. Dock finns det en hel del som inte inryms i lagstiftningen. Socialsekreterare får om och om igen definiera begrepp. Exempelvis är det inte fastlagt vad begreppet vanvård innebär. Detta är ett begrepp som varje socialsekreterare och dess arbetsgrupp måste utforska och från gång till gång ta ställning till. Respondenterna beskriver dessa ärenden som diffusa ärenden, där man inte vet vad som är tillräckligt bra för ett barn och vart gränsen går. Dessa funderingar kan frambringa ångest och stress som i sin tur kan yttra sig i fysiska smärtor hos socialsekreteraren. Frågan är om lagstiftningen skulle kunna bli tydligare på denna punkt för att underlätta för socialsekreterarna och på så sätt skärpa rättssäkerheten. Moxnes (1981) menar att ångesten är störst hos dem som befinner sig längst ner i hierarkin, att befinna sig längst ner och samtidigt ha makt skapar ångest som i sin tur kan leda till försvar.

Grubbel är en del av socialsekreteraryrket, detta framgår klart. Hur man ser på grubblen är dock olika. Monica säger att det inte alltid behöver vara besvärligt att grubbla utan det bara finns där. Lars säger att om man inte grubblar har man inget där att göra. Grubblen kan dock påverka en i det privat och kan störa sömnen, detta beskriver Karin. Hon har vaknat mitt i natten och inte kunnat somna. Grubblen kan komma av stress, Wilmot (1998) menar att stress är en reaktion på press. Han menar vidare att denna press kan bli negativ både professionellt och privat (a.a.). Det är tydligt att grubblen kan vara både positivt och negativt. Beroende på hur man ser på grubblen kan bero på hur man definierar ordet i sig. Lars som säger att det är en förutsättning för yrket ser kanske mer på grubblen som tankar och den process som pågår i socialsekreteraren när den gör en utredning, de som beskriver grubblen som något negativt kanske har olika ord för positivt tänkande och negativt tänkande. Dock framgår av undersökningen att mycket av det arbete som görs på socialkontor av utredande socialarbetare pågår i socialsekreterarens huvud och därför måste socialsekreterare ges möjligheten att "vara ledig i huvudet också", som Monica beskriver det.

Utredarrollen

Förhållningssättet kring arbetet som socialsekreterare ser olika ut hos respondenterna. Några säger att det klart är utredare att det är detta som är deras yrkesroll. Janet säger att ”--- jag har en utredande roll, jag är ingen behandlingsmänniska---”. Lars förstärker detta genom att säga att han är utredare och att det är det mandatet samhället har gett honom och inget annat. Han påpekar att utan myndighetsutövningen kan han inte hjälpa sina klienter. Natalie däremot säger att hon egentligen är utredare men att det inte så hon tänkt när hon sökt jobbet. Hon benämner sitt arbete som, socialt arbete. Vad är det som gör att man ser så olika på sin roll? Persson (1984) menar att då yrket som utredare är mycket komplicerat och konfliktfyllt är det viktigt att hålla isär tjänstmannarollen och behandlarrollen. Detta för att klienten ska känna sig trygg. Frågan är hur det blir för en klient som träffar en utredare som egentligen ser sig som behandlare?

Att utreda människor och deras liv innebär att man sätter igång en process. Socialsekreterare måste i detta arbete vara tydliga med vilken uppgift de har och vilka lagliga skyldigheter och begränsningar som finns. Utredarrollen med dess myndighetsutövning inrymmer makt. Men där det finns makt finns det även ett motstånd mot makten (Hydén, 1988). Detta motstånd kan leda till en känsla av vanmakt inför sin yrkesroll. Näsman (1992) skriver att socialarbetarens vanmakt kan vara mångsidig och bero bland annat på socialarbetarens vanmakt i sin roll som hjälpare. Denna vanmakt kan göra att man som socialsekreterare tycker att det är svårt att enskilt stå för beslut man fattar inom sin profession. Skau (1993) benämner detta som att socialsekreterare befinner sig mellan makt och hjälp. Hon skriver att makten hos socialsekreterare ligger i myndighetsutövningen, hon menar att hjälparen kan finna detta ångestfyllt och därför utforma en strategi som gör att man döljer makten inför sig själv och andra. Detta för att framstå som den rena hjälparen (a.a.). Är det detta som gör att exempelvis Natalie väljer att inte se på sitt arbete som utredningsarbete utan som ett socialt arbete? Sjalva omformuleringen av arbetet visar på en ångest inför det ansvar en utredare har genom sin myndighetsutövning, ångest inför den makt yrket medför. Håkansson och Stavne (1983) menar att som socialsekreterare kan en känsla av intellektuell vanmakt infinna sig, denna vanmakt är kopplad till tveksamheter inför den egna makten. Är det så att Natalie då hellre ser sig som behandlare för att slippa stå för de beslut hon fattar som utredare? Bli utredarrollen för ohanterlig?

Samtidigt kan man tänka att de socialsekreterare som ser sig som enbart utredare och inget annat gör detta för att slippa ifrån det verkliga mötet mellan två människor. Kanske hjälper myndighetsrollen till på så sätt att socialsekreteraren slipper dela med sig av sin egen person. Detta att enbart benämna sig som utredare kan vara ett sätt att hantera den ångest klienters problem kan skapa. Persson (1984) säger att man ska hålla isär rollerna som behandlare och utredare, kan en socialsekreterare inte hitta instrument för att hantera dessa övergångar under en utredningstid? Måste man redan från början bestämma vilken roll man ska inta. Att växla mellan rollerna samtidigt som man är tydlig med vilken roll man intagit kan vara en svår konst men samtidigt nödvändig. Johansson (1997) menar att relationen mellan gräsrotsbyråkraten, socialsekreteraren, och klienten är av dubbel karaktär, det är ett möte mellan två människor och ett möte mellan en människa och en organisation. Som socialsekreterare är det viktigt att våga vara även människa samtidigt som man

representerar en organisation. Gräsrotsbyråkratens roll är just gränsbryggande mellan organisation och människa, för att en klient ska känna så måste gräsrotsbyråkraten våga vara en människa i organisationen. Detta är dock inget som är lätt för en socialsekreterare då relationen till klienten inte är jämnt fördelad maktmässigt. Som socialsekreterare är det samtidigt viktigt att inte vara privat och det blir en avvägning för byråkraten mellan det privata och det byråkratiska.

Inom yrket finns även maktlöshet inför att se barn som far illa men att inget kunna göra. Monica beskriver att hennes maktlöshet infinner sig när hon ser ett problem men när man inte lyckas nå fram till barnets föräldrarna.

Det förhållningssätt man har påverkar synen på sin roll som socialsekreterare. Men påverkar även den förmågan att lämna kvar jobbet på jobbet. Man skulle kunna tänka sig att man om man ser sig som utredare och att myndighetsutövningen är en del av ens arbete skulle göra det lättare för en att acceptera situationen. Natalie som inte direkt ser sig som utredare berättar att hon jobbar hårt på att lämna kvar jobbet på jobbet. Lars som enbart ser sig som utredare tycks inte ha några svårigheter med att lämna kvar jobbet på jobbet. Detta kan naturligtvis bero på olika faktorer såsom hur länge man arbetat inom fältet, vem man är som person privat med mera. Det kan vara så att socialsekreteraryrket kräver en mognadsprocess och att man med tiden tar med sig arbetet hem mer sällan. Detta är i vart fall Karins och Ullas åsikt. De säger att de tog med sig arbetet hem mycket mer i början av sin karriär.

Känslomässig byråkrati

Socialsekreterare arbetar kontorstider. Under denna tid ska socialsekreteraren känna med sina klienter och finnas där för dem i allt vad det innebär. Socialsekreteraren ska vara känslomässigt engagerad i sina klienter under kontorstid. Vid arbetstidens slut ska hon kunna lämna kvar jobbet på jobbet och då även det känslomässiga engagemanget för att det inte ska påverka henne i den egna vardagen. Det känslomässiga engagemanget som socialsekreteraren känner för sina klienter befinner sig inom en komplicerad organisation.

Socialtjänstens verksamhet är organisatoriskt tredelad. Den finns på en politisk nivå där politiker som vi valt i allmänna val fattar beslut om socialtjänstens budget och mål. Socialförvaltningen har en egen organisatorisk uppbyggnad som kan se olika ut i olika kommuner. Vidare har den enskilde socialsekreteraren en egen organisatorisk nivå som styr det egna dagliga arbetet inne på sitt kontor. Den politiska organisationen styr över huruvida det är möjligt för socialsekreteraren att ge sina klienter den hjälp socialsekreteraren utifrån sin professionalitet anser vara nödvändig. Detta skriver Killèn Heap (1990) om. Wilmot (1998) menar arbetsbelastningen ökar av att du har ögon på dig från olika håll. Som socialsekreterare har man ögonen på sig från bland annat politiker, allmänhet och klienter. Som enskild socialsekreterare kan man vara rädd för att bli granskad och exponerad detta i sin tur kan leda till stress.

Respondenterna uppger olika saker som svåra eller problematiska i sitt arbete. Vad som lyser igenom är att det inte bara är klienternas problem utan även det organisatoriska inom yrket som påverkar. En faktor är att en utredning kring ett barn inte får ta mer än fyra månader. Om detta säger Lars att det gör att han inte får

grubbla så länge som han vill. Johansson (1997) beskriver att gräsrotsbyråkratens, socialsekreterarens, handlingsfrihet inte är ovillkorlig och att den begränsas av den organisatoriska byråkratin. Exemplet kring Lars visar på att socialsekreterarens handlingsutrymme i vissa fall begränsas av lagstiftning och organisationens uppbyggnad. Detta är något som Alalehto (1996) menar är problematiskt. Han menar att det är ett problem då det sociala arbetet underordnas organisationsstrukturen och där formella regler får gå före professionella metoder.

För att lära av egna och andras erfarenheter krävs eftertanke, detta är något som Skau (1993) poängterar. Skau menar att eftertanken ofta får ta stryk mot det akuta handlandet som ofta styr inom det sociala arbetet. Respondenterna säger alla att de har kontinuerlig handledning. Mellan handledningen använder de sig av varandra för att lätta på trycket. De samtalar om besök de haft eller samtal per telefon som påverkat dem. Socialsekreterarna ger en bild av att de ser sina kollegor som resurser, ett begrepp som Sunesson (1981) använder sig av som en motsats till hinder. Dock säger respondenterna att det organisatoriska sätter käppar i hjulet för dem, och blir således ett hinder för dem. Detta på grund av hög arbetsbelastning. Monica beskriver att hon ibland inte vill belasta sina kollegor med sina bekymmer eftersom de har egna. Vidare gör personalomsättningen att man kan ha svårt att öppna upp sig inför personer man inte känner. Detta kan leda till att man går och bär på mer än vad man bör. Den höga personalomsättningen kan direkt leda till att övrig personal bränner ut sig genom att det inte finns tid och möjlighet till reflektion.

Socialsekreterarna talar om att det organisatoriska tar tid från deras klienter, att det organisatoriska ibland tar mer tid än vad de lägger på möten med klienter. Lars och Monica uttrycker speciellt detta. Sunesson (1981) menar att det finns en del hinder i det sociala arbetet och dessa förhindrar ens avsikt. Monica och Lars avsikt är att arbeta med sina klienter men det organisatoriska kommer i deras väg. För Lars har det gått så långt att han tar med sig "ilska" hem på grund av att det finns organisatoriska problem. Det organisatoriska har således inte enbart blivit ett hinder för honom på arbetet utan även i det privata livet.

Monica beskriver att hon i en utredning kan få ta del av information från barn som hon inte vet hur hon ska redovisa. Hon upplever det som svårt då barnets föräldrar sedan ska läsa utredningen att uttrycka visa saker i samma klartext som barnet, då barnet i hemmet sedan kan fara illa. Monica säger att det är jobbigt för henne att inte veta vad föräldrarna sedan gör med informationen och på vilket sätt det kommer att påverka barnet. Här kommer det organisatoriska med dokumentation i vägen för barnperspektivet. Dokumentationen kommer före barnets behov av hjälp. Monica beskriver att hon fått göra omskrivningar och att hon tonat ner barnets berättelser i utredningar. Samtidigt kan detta ge effekten att politikerna inte tar barnets problem på samma allvar som om man använt barnets ord. Persson (1984) menar att socialsekreterare ibland mildrar beskrivningar av familjers situationer för att neutralisera verkligheten. Frågan är dock vad som är bäst för barnet, att ge en klar beskrivning eller att neutralisera. Monicas tankegångar kring detta speglar ett allvarligt problem som hindra att socialsekreterare från att ha ett barnperspektivet. Kanske borde det vara så att föräldrar inte alltid fick veta vad barnen sagt om dem. Risken är dock att rättsäkerheten sätts på spel.

Sammanfattning

I denna undersökning ställs i inledningen tre frågor.

- Vad innebär det att som socialsekreterare på en barn och ungdomsgrupp arbeta med barnvårdsärenden?
- Påverkas socialsekreterare känslomässigt av sitt arbete och upplever de att de påverkas som professionella och/eller som privat personer av sitt arbete?
- Hur hanterar socialsekreterare de känslomässiga påfrestningar arbetet med barn kan innebära för dem?

Dessa tre frågor är inte lätta att svara på rakt upp och ner. Resultatet och analysen ger dock en bild av vad, som för de sex socialsekreterare som blivit intervjuade, svaren skulle kunna vara. Att arbeta inom en barn och ungdomsgrupp innebär att man ständigt befinner sig i handlingsberedskap i en grupp som ständigt är i förändring. Socialsekreterarna ger en bild av att personalomsättningen är hög och att stressen ibland är påtaglig. Respondenterna säger också att de påverkas av sitt arbete både professionellt och privat. De beskriver att exempelvis sömnen störs och att humöret förändras. Samtidigt finns det en oro för att ha blivit apatisk och rädsla för att ta in för lite. Socialsekreterarna beskriver att de utarbetat strategier för att hantera att de påverkas av sitt arbete och för att de ska kunna lämna detta inom den professionella sfären och inte ta hem den in i den privata. Socialsekreterarna berättar att det är viktigt att använda sig av varandra som bollplank och stöd för att slippa ta hem det besvärliga till sin familj. De ger beskrivningar av att strukturera sin arbetstid på ett sådant sätt att de inte ska ha svåra möten i slutet av dagen eller innan en ledighet. De beskriver att de skalar av sig sin socialsekreterarroll på väg från jobbet, då resan hem startar.

Kapitel 7: Diskussion och fortsatt forskning

Sedan jag började skriva den här uppsatsen till dess färdigställning har det hänt en hel del i mitt eget liv. Från att ha varit heltidsstuderande på magisternivå till att numera arbeta i en ungdomsgrupp på socialtjänsten som socialsekreterare. Undersökningen gjorde mig intresserad av yrket. Detta har naturligtvis också bidragit till att jag nu mot slutet av uppsatsskrivandet fått tillgång till egna erfarenheter av yrket, som både berikat mitt skrivande men som också fått mig att önska att jag fokuserat på andra saker i undersökningen. Naturligtvis har undersökningen skapat en hel del nya frågeställningar jag önskar att jag kunde få svar på. Några av dessa frågeställningar kommer jag att diskutera i detta avsnitt men dessa frågor kommer jag att få lämna därhän till fortsatt forskning inom fältet.

Dramatiken

Respondenterna och litteratur i ämnet visar på att arbetet inom socialtjänstens barn och ungdomsgrupper är ett komplicerat och ibland svårt arbete. Trots detta väljer många att just söka sig till detta arbetsfält och att stanna kvar. Vad är det som driver socialarbetaren att stanna i ett så hektiskt, akutstyrkt och också ofta krisfyllt arbete? Ett arbete inom en barn och ungdomsgrupp är aldrig stillastående och som socialsekreterare kan man inte veta vad som kommer hända från dag till dag. Barn utsätts för vidrigheter och ibland gör de själv saker som kräver att socialtjänsten griper in, ibland för att göra ett omedelbart omhändertagande.

Inom detta fält krävs det inte bara att du är duktig på att bemöta barn utan även att du kan bemöta vuxna människor i kris. Ibland efter att ha skapat en allians med föräldrarna, tvingas socialsekreterarna att gå emot deras önskan. Inom en barn och ungdomsgrupp är dramatiken hög och ibland även adrenalin. I detta krävs det att man som socialsekreterare lyckas behålla lugnet och inte agera som man skulle gjort i det privata livet utan handla professionellt. Trots det är det svårt att som professionell skala av sig arbetet klockan fem när arbetet är slut. I detta är det viktigt att ha kollegor som man kan lita på och som hjälper en att stå ut i arbetet. Detta är något som respondenterna ger en bild av. Trots den höga personalomsättningen blir det klart att de använder sig av varandra kollegor emellan. Kanske är det denna samhörighet och vetskapen av att man kan stå ut tillsammans som gör att man stannar kvar. Samtidigt tror jag att visa lockas av den dramatik som trots att präglar arbetet i en barn och ungdomsgrupp. Jag är inte säker på att så många socialsekreterare skulle vara villiga att erkänna detta ens för sig själva. Att undersöka hur pass mycket dramatiken påverkar ens val av att stanna kvar inom yrket, skulle jag anse vara intressant att undersöka vidare. Detta är något jag hoppas att man kommer titta på inom forskningen längre fram. Jag skulle även tycka att det vore intressant att titta på hur pass mycket man i ett akutläge exempelvis vid ett omedelbart omhändertagande, diskuterar metodval, teorier och tittar på forskningsläget eller om det är så att man handlar på en gång utan att reflektera kring dessa faktorer.

Mellan makt och hjälp

I denna undersökning kommer det fram att respondenterna har olika sätt att se på sin yrkesroll och därmed den makt de har. Jag har funderat kring hur pass mycket socialsekreterare tänker på att de har makt och på vilket sätt de gör detta tydligt eller otydligt för sina klienter. Socialsekreterarens makt kan för klienten framstå som stor, samtidigt vet socialsekreteraren att över denne finns en enhetschef och en socialnämnd med politiker som är de som fattar de yttersta besluten. Således är socialsekreterarens makt inte så stor som det ges sken av. Detta kan i sig vara frustrerande för socialsekreteraren. Frågan är dock hur pass ofta en socialnämnd går emot socialsekreterarens bedömning av insats eller om socialsekreteraren gör sin bedömning utifrån hur mycket pengar den vet att den får spendera. Påverkas socialsekreteraren i sin bedömning av det ekonomiska läget? Skulle bedömningen se annorlunda ut annars? Detta är något som jag finner ytterst intressant hur samarbetet mellan nämnd och socialsekreterare ser ut och på vilket sätt klientens behov av hjälp styrs av detta. Därför skulle jag i framtiden gärna vilja undersöka detta närmre.

I mitt egna dagliga arbete har jag kommit att möta en stark cynism inom fältet. Det tas ibland för givet kring vissa klienter att det "inte är lönt" att göra något för dem eller att det "inte kommer att lyckas". Detta var något jag inte stötte på i min undersökning, mycket tror jag för att jag inte kom att ställa frågor kring detta. Wilmot (1998) menar att cynismen gör sig gällande vid stress och press. Vad beror sådan cynism på och hur påverkar det den hjälp klienterna får? Är även cynismen en strategi man kan inta för att slippa ta med sig arbetet hem? Detta är något som jag gärna undersökt närmre men som jag får lämna vidare till fortsatt forskning.

Det svåra, det tunga, det mörka

Då man läser resultatet och analysen slås man av att arbetet på ett socialkontor är tungt och krävande. Frågan är om denna undersökning ger en rättvis bild eller om resultatet påverkas av intervjuarens förförståelse och sätt att ställa frågor. Om frågorna valt att fokusera på det positiva i jobbet, hade bilden blivit en annan? Detta är något som är svårt att svara på men viktigt att ta i beaktande. I efterhand har jag kommit att fundera kring vad det är som gör att socialsekreterare väljer att stanna kvar inom yrket. En bild som ges i denna undersökning är att kollegorna spelar en stor roll i trivsel på jobbet och att det är viktigt att ha en öppen dialog med dessa. Jag har mer och mer blivit intresserad av detta och skulle gärna vilja undersöka vad som är bra, lätt, kul och spännande med arbetet som socialsekreterare och hur man kan underlätta för socialsekreterare så att arbetet fokuserar mer kring detta.

Referenser

- Alalehto, T. (1996). Socialsekreterares professionalitet och arbetsmiljö. *Särtrycksserie Nr 7. Ur Nordiskt socialt arbete 3/1994*, s 186-199. Institutionen för socialt arbete: Umeå universitet
- Andenæs, K. (1986). Sosionomene og jussen – Om rettsregler, profesjonelle amatører og amatørmessig profesjonelle. *Nordiskt Sosialt Arbeid, NR 4*, s. 2- 16
- Andersson, G. (1991). *Socialt arbete med små barn*. Lund: Studentlitteratur
- Berglund, H. (1995). *Handlingsteori och mänskliga relationer*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bergstrand, B-O. (2001). *Den nya socialtjänstlagen*. Höganäs: Bokförlaget Kommunlitteratur
- Börjeson, B., & Håkansson, H. (1990). *Hotade, Försummade, Övergivna - är familjehemsplacering en möjlighet för barnen?.* Stockholm: Rabén & Sjögren
- Claezon, I., & Larsson, S-B. (1985). *Det svåra valet - Socialsekreterarens nyckelroll vid omhändertagande av barn*. Stockholm: Liber
- Claezon, I. (1987). *Bättre beslut- en studie av socialsekreterarnas handläggning av omhändertagande av barn* (avhandling för doktorsexamen, Umeå Universitet)
- Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken- för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur
- Fridh, B., & Norman, G. (2000). *Att utreda när barn far illa- en handbok om barnavårdsutredningar i socialtjänsten*. Stockholm: Gothia
- Halvorsen, K. (1992). *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur
- Håkansson, H., & Stavne, K. (1983). ”Jag känner mig så himla osäker...” Stockholm: Skeabförlag
- Holm, U. (2001). *Empati och professionellt förhållningssätt- behandlarrollen i missbruksvården*. (Forskningsrapport. SiS nr 3) Stockholm: Statens institutionsstyrelse
- Hydèn, L –C. (1988). *Fredagsarbete : scener från en socialvårdsbyrå*. Stockholm: FOU – byrån, Stockholms socialförvaltning.
- Hydèn, L-C. (1997). De otaliga berättelserna. I L-C. Hydén., & M. Hydén (Red.), *Att studera berättelser* (pp. 9-29). Stockholm: Liber AB
- Johansson, R. (1997). *Vid byråkratins gränser: om handlingsfrihetens organisatoriska begränsningar i klientrelaterat arbete*. Lund: Arkiv.

- Killén Heap, K. (1990). *Barn som far illa*. Stockholm: Wahlström & Widstrand
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Lundström, T. (2000). Etik i den sociala barnvården. I U, Pettersson (Red.), *Etik och socialtjänst- Om förutsättningar för det sociala arbetets etik* (pp.37- 50). Stockholm: Gothia
- Mabon, H. (1980). *Beteendevetenskap i arbetslivet*. Stockholm: Akademibokhandeln Fack.
- McMahon, M. (1998). *Damned if you do, damned if you don't – Working in child welfare*. Brookfield: Ashgate
- Moxnes, P. (1981) *Ångest och arbetsmiljö- hur organisationen påverkar personalen: en fallbeskrivning*. Stockholm : Natur och kultur
- Norrman, M. (2003). Professionalisering för en kunskapsbaserad socialtjänst. I N, Varg (Red.), *Perspektiv på kunskapsutveckling inom socialtjänsten – en antologi* (s. 91-110). Socialstyrelsen
- Näsman, U. (1992). Socialt arbete och makt. I: S. Morèn, & L. Nygren.(Red.), *På det sociala arbetets kunskapsfält* (s. 5 –11) (Rapport nr 34). Umeå: Umeå universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Oxenstierna, G. (1997). *Socialtjänstens förutsättningar för barnvårdsarbete - En studie om villkor, påfrestningar och resultat*. (avhandling för doktorsexamen, Stockholms Universitet)
- Persson, B. (1984). Socialarbetarens roll i utredningssituationen. I B, Persson (Red.), *Att skilja barn från föräldrar - den barnpsykiatriska och rättsliga arbetsprocessen vid omhändertaganden* (pp. 124-139). Stockholm: Natur och Kultur
- Sjöström, U. (1994). Hermeneutik- att tolka utsagor och handlingar. I B, Starrin, & P-G, Svensson., (Red.), *Kvalitativa metoder och vetenskapsteori* (pp. 73- 90). Lund; Studentlitteratur
- Skau, G. M. (1993). *Mellan makt och hjälp - Förhållandet mellan klient och hjälpare i ett samhällsvetenskapligt perspektiv*. Stockholm: Liber Utbildning AB.
- Sohlberg, B-M., & Sohlberg, P. (2002). *Kunskapens former- vetenskapsteori och forskningsmetod*. Stockholm: Liber
- Sunesson, S. (1981). *När man inte lyckas - Om hinder, vanmakt och oförmåga i socialt arbete*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag AB
- Trost, J. (1993). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Wilmot, C. (1998). Public pressure: Private stress. I R, Davies (Ed.), *Stress in social work* (pp. 21- 32). London:Jessica Kingsley Publishers

Bilaga 1

Intervju kontrakt

- Du har under en presentation fått ta del av syftet med denna undersökning.
- Som intervjuperson förbinder du dig inte att delta och har rätt att när som helst avbryta intervjun.
- Den inspelade intervjun kommer endast jag och eventuellt min handledare ta del av och inspelningen kommer förstöras när uppsatsen är klar.
- Utskriften av intervjun kommer endast jag och min handledare ta del av, den kommer att förstöras när uppsatsen är färdig.
- Datamaterialet från intervjun kommer inte att användas i något annat sammanhang än till den uppsats jag skriver. Dock kan den färdigskrivna uppsatsen komma att användas för andra ändamål och av andra personer. Den färdiga uppsatsen kommer vara en allmän handling.
- Citat från intervjun kan komma att klippas in i uppsatsen, men vid citaten kommer inte ditt namn eller kommunen du arbetar i anges.
- Du kommer inte att delta i tolkning och analys av det utskrivna materialet. Hela ansvaret för undersökningens resultat vilar på mig som undersökare.
- Genom att underteckna detta dokument ger du mig ditt samtycke till att delta i undersökningen som intervjuperson och bekräftar att du fått ovan nämnda information om undersökningen.
- FoU-Nordväst kommer ordna seminarium när rapporten är klar och då hälsas du välkommen.

Forskare, datum och ort
Zara Kvist 070 757 60 21

Intervjuperson, datum och ort

Bilaga 2

Intervjuguide

Hur länge har du jobbat som barnavårdsutredare?

Varför började du jobba med barn?

Område 1 Det svåra

Skulle du vilja beskriva ett tillfälle/ärende som du särskilt minns?

Vad är svårt?

Hur blir det för dig när det är svårt?

Var hamnar det svåra?

Område 2 Strategier

Vad har du gjort för att klara ut dessa situationer?

Hur hanterar du det professionellt?

Vad hände med dig själv i detta?

Område 3 Att be om hjälp

Hur kändes det att be om hjälp?

Var du rädd för att bli kritiserad om du bad om hjälp?

Kan du skilja det privata och det professionella åt?

Har du något mer att tillägga runt detta ämne som jag inte frågat om?